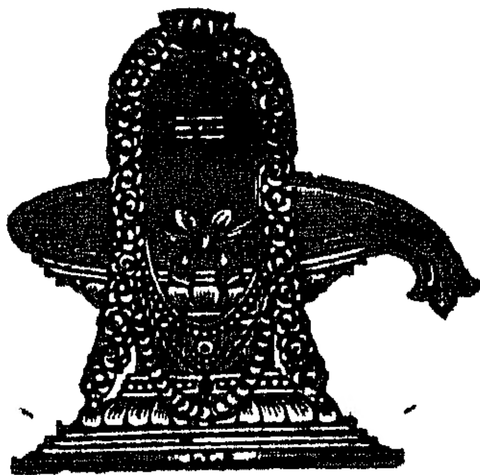
పరాశరేశ్వరాలయము

యోగిమల్లవరము

ఆర్. జానకి
ఆర్. శ్రీధర్

పరాశరేశ్వరాలయము

యోగిమల్లవరము

ఆర్. జానకి
ఆర్. శ్రీధర్

సాయి హారిక పబ్లికేషన్స్
చిత్తూరు

ముందుమాట

తిరుపతి ప్రాంతము నందున్నటు వంటి ఆలయాల చరిత్రలో ప్రముఖ స్థానా
త్రక ఇతివృత్తాన్ని కలిగినటువంటి తిరుచానూరుకు కడు సమీపములో నున్న యో
ర్వరములోని పరాశరేశ్వరాలయమును గూర్చి ఈ గ్రంధములో వ్రాయబడినది.

పుస్తక రచనకు మమ్ము ప్రోత్సహించినవారు మా గురువులు శ్రీ వేంకటేశ
విద్యాలయంలోని భారతీయ సంస్కృతి శాఖకు చెందిన డా॥ కిరణ్ క్రాంత్ చౌ
పుస్తక రచనకు చక్కని సలహాలనిచ్చినవారు ప్రొఫెషర్, శివలంక శ్రీరామచం
స్త్రిగారు... ...

మా ఈ గ్రంధ అనువాదమునకు తోడ్పడినటువంటి వారు డా॥ ముట్నూ
మేశం గారు.... . .

ఈ పుస్తకాన్ని ముద్రించటానికి ఆర్థికసహాయాన్ని అందించిన తిరుమల-తిరు
ానం వారు. . .

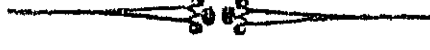
పుస్తకాన్ని సకాలంలో ముద్రించి ఇచ్చిన ఓంశ్రీ ప్రింటర్స్ అధినేత, పీలే
ము రాజారెడ్డి, రమేశ్, గంగాధర్, సుప్రియరెడ్డి, సుచిత్ర మరియు యమ
రులు.... ....

మా శ్రేయస్సుకోరి సహకరించిన శ్రీ రామచంద్రారెడ్డి, శ్రీ సుబ్రమణ్య
ండు, శ్రీ జయచంద్రారెడ్డి, శ్రీ కిశోర్, ఉమాపతి, బాల్య, మధు, కుమారస్వా
ను కుమారి లక్ష్మి తదితరులు.... ...

వీరందరికి మా కృతజ్ఞతాంజలులు

అర్. జానకి
అర్. శ్రీధర్

విషయ సూచిక

ఉపోద్ఘాతము

తిరుపతి ప్రాంతపు దేవాలయాల చరిత్రలో తిరుచానూరు వద్దనున్న యోగిమల్లవరములో వెలసిన పరాశరేశ్వరాలయము ప్రముఖ స్థానము నలంకరించుచున్నది. ఈ ఆలయపు నిర్మాణ శిల్ప వాస్తు విధానములను, ఇచ్చట లభించు ప్రాచీన శిలాశాసనాదికమును, దీనికొకప్పుడు చోళరాజుల ప్రాపకము బహుళముగా నుండినట్లు తెలుపుచున్నవి. దేవాలయమును గూర్చి విపులముగా వర్ణించుటకు ముందు, యోగిమల్లవరమును గురించియును, దానికా పేరు వచ్చుటలో గల జనశ్రుత్యాదికమును, గురించియు సంక్షేపముగా తెలియజేయుట ముఖ్యము.

యోగిమల్లవరము, చిత్తూరు జిల్లాలో, తిరుపతికి ఆగ్నేయదిశగా మూడు కిలోమీటర్ల దూరములో గల తిరుచానూరు* వద్ద దానినానుకొని వెలసిన చిన్న కుగ్రామము. "తిరుచానూరు" అని ప్రస్తుతము పిలువబడుచున్న యూరొకప్పుడు "తిరుచ్చాకినూర్" అనిపిల్వబడెడిది. ఆ పేరు నేటికిని "యోగమల్లవరము" లేదా జోగుల మల్లవరము అని పిలువబడుచున్న తత్సంబంధి సమీప గ్రామనామములో కొంతవరకు నిల్చి వినిపించుచున్నది. యోగిమల్లవరము అని పిలువబడుటకు ముందు దీనిని "తిరుపరాశరేశ్వరం" అని వ్యవహరించెడివారు.

తిరుచ్చాకి నూరు అనునది కొన్ని ప్రాచీన శాసనములలో "తిరుచ్చుగనూరు" అని పేర్కొనబడినది. స్థలపురాణముల ననుసరించి శ్రీ శుకమహర్షి ఇచ్చటగల పద్మసరోవరపు టొడ్డున తపస్సు చేసినట్లు తెలియును. ఆలయములో శ్రీ శుకమహర్షి

---

*తిరుపతి శ్రీ వేంకటేశ్వరుని దేవి అయిన శ్రీ పద్మావతిదేవి ఆలయము ఇచ్చట వెలయుటచే ఈ ప్రాంతమున "తిరుచానూరు" ప్రసిద్ధమైన యాత్రాస్థలముగా వృద్ధిపొందుచున్నది.

శిలావిగ్రహము కూడా కనిపించును. పరాశరుడు శ్రీ శుకుని పితామహుడనుట జగద్విదితము ఆయీ కారణములచే ఈ గ్రామము 'తిరుచ్చగనూర్" అను పేరున వెలసి కాలాంతరమున ప్రజల వ్యవహారములలో తిరుచానూరుగా మారినది. యోగ సాంప్రదాయమునకు చెందిన వారికొకనాడు నిలయమైనందున దీనినానుకొని వెలసిన గ్రామము "యోగిమల్లవరము", "జోగులమల్లవరము" అను పేర్లతో పిలువబడుచున్నది.

స్థలపురాణము ననుసరించి ఈ గ్రామములో ఒకదానికి పరాశరమునితోడను, వేరొకదానికి అతని మనుమడైన శుకయోగితోను సంబంధముండినట్లు తెలియును. ఈ పరాశర సంబంధము వలననే ఇచ్చటి శివాలయమునకు "తిరుపరాశరేశ్వర" మను పేరు వచ్చినట్లు సంప్రదాయ సిద్ధమైన జనశ్రుతి గర్భాలయములో శివుడు లింగమూర్తిగా ప్రతిష్ఠింపబడెను. లింగమున క్రిందిభాగమున పీఠముపైన తపో ముద్రలోనున్న యోగి విగ్రహము చెక్కబడినది. ఇదే యోగి విగ్రహం మూలమున ఈ గ్రామమునకు "యోగిమల్లవర" మను పేరు వచ్చినదని కూడా చెప్పుదురు. ఈ యోగి తపోనిష్ఠుడైన అర్జునుడనియు. పాశుపతమిచ్చి అనుగ్రహించుటకు పూర్వమతనిని పరీక్షింపనెంచి మల్లరూపమున వచ్చిన శివుడే ప్రస్తుతపు లింగరూపుడనియు. ఇట్లే భగవద్భక్తులిద్దరికీ సంబంధించిన స్థలమగుటచేత దీనికి "యోగిమల్లవర"మని పేరు వచ్చినదనియు చెప్పుదురు.

ఈ గ్రామములోను, పరిసరప్రాంతములలోను నివసించుచున్న నేతపనివారి కుటుంబములెన్నియో గోరక్ యోగమతమునకు చెందిన శైవకుటుంబములు. వీరిని యోగులు జోగులు, అనికూడా పేర్కొందురు. వీరి మూలమున కూడా దీనికి జోగులమల్లవరము అను పేరుకూడా వచ్చియుండవచ్చును. యోగసాధనలో పీడులైన సిద్ధులు మల్లులుగా ప్రసిద్ధిబడసెడివారు.

పరాశరేశ్వరాలయము స్వర్ణముఖీ తీరమున నిర్మింపబడినది. ప్రస్తుతము ఇది జీర్ణావస్థలో నుండి పునర్నిర్మాణావశ్యకతను సూచించుచున్నది. ప్రధానాలయము, అంతరాళము, ముఖమండపము, దేవి మందిరము గట్టిగానున్నవి, కాని మిగిలిన నిర్మాణ—

ములలో రెండవ ప్రాకారంలో నంది మండపము తప్ప తక్కిన భాగములు నేటికిని సరియైన రూపములేదు. ఆలయములో మొత్తము పదకొండు శాసనములున్నవి. వీనిలో సర్వాధిక ప్రాచీనమైన శాసనము చోళచక్రవర్తి, రాజ రాజ ప్రథముని 23వ రాజ్య వర్షమునకు (క్రీ. శ. 1008–09) చెందినది. అన్నింటికన్నా ఆఖరున వెలసిన శాసనము రాజ రాజ తృతీయుని 14వ రాజ్యవర్షమునకు చెందినది. కాగా వీటిని బట్టి ఈ ఆలయము క్రీ. శ. 11వ శతాబ్ద ప్రారంభమున నిర్మింపబడినట్లు ఊహించవచ్చును

ఇంతవరకు ఈ పరాశరేశ్వరాలయమును గురించి సంపూర్ణముగా అధ్యయనము చేయుటకు తగిన ప్రయత్నము లేదియు జరుగలేదు. చారిత్రకులైన శ్రీ రామారావు వంటివారును (Select Andhra Temples, Hyderabad; Tirumala, Tirupati and Thiruchanur, Tirupati 1982: శ్రీ టి. కె. టి. వీరరాఘవాచార్యులు వంటి రచయితలు (History of Tirupati; Tirupati 1977) వ్రాసినవియు Balaji Venkateswara, Tirupati, 1980 మరికొన్నియు ఈ దేవాలయమును గూర్చి సంక్షిప్తముగా కొంత తెలియజేయుచున్నది. ఆ కారణమున ఇప్పుడీ ఆలయమును, దాని శిల్ప వాస్తు విశేషములను గురించి విశేషాధ్యయనం చేసి వివరించుటకు పూనుకొనడమైనది.

మొదటి అధ్యాయము ఉపోద్ఘాత రూపమున నుండి, యోగి మల్లవరమును దాని భౌగోళికస్థితిని, వివరించి ఆలయ విశేషములను వర్ణించుటకు ప్రత్యేకింపబడినది.

రెండవ అధ్యాయములో ప్రాచీన శిలాశాసనాదికము నాధారమును గ్రహించి, ఈ ప్రదేశపు చారిత్రక ప్రస్థభూమి వివరింపబడినది.

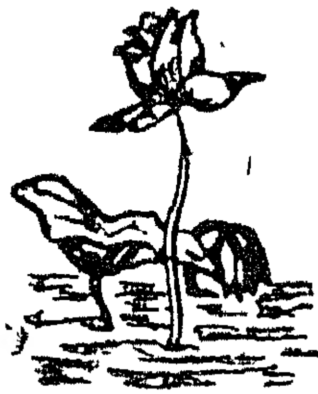
మూడవ అధ్యాయము రెండు భాగములుగా విభజింపబడినది. మొదటి భాగములో పరాశరేశ్వరాలయములోని గర్భాలయము తక్కిన ఆలయ సంబంధి నిర్మాణములను

---

* ఇటీవల తిరుమల–తిరుపతి దేవస్థానము వారిక్కడ జీర్ణోద్ధరణ కార్యక్రమము నిర్వహించిరి.

వర్ణించబడినవి. ఈ నిర్మాణముల కొలతలు చూపబడినవి. రెండవ భాగములో నిర్మాణ విశేషములను, శిల్ప విశేషములను వివరించు ప్రయత్నము జరిగినది.

నాల్గవ అధ్యాయము శిల్పము, మూర్తికళ అనునాటి వివరణమునకు ప్రత్యేకింప బడినది. దక్షిణామూర్తి, బ్రహ్మ, విష్ణు మొదలగు మూర్తి శిల్పములు వర్ణింపబడినవి. ఈ తర్వాత ఉపసంహార ప్రకరణమున్నది. గ్రంధములో కొన్ని చిత్రపటముల ఫోటోలు ఆలయపు ప్లాను శాసనముల తిధివారీ పట్టిక, మరియు అవసరమైన గ్రంథసూచన కూడా చేర్చబడినది.

చారిత్రిక ప్రస్థభూమి

యోగిమల్లవరమును గూర్చి తెలుపు శాసనములు చోళరాజుల కాలమునాటివి. వీనిలో సర్వాధిక ప్రాచీన శాసనము చోళ చక్రవర్తి రాజ రాజ ప్రథముని 23వ రాజ్య వర్షమున (క్రీ. శ. 1008-09) వెలువడినది1. అన్నింటికన్నా ఆఖరున వెలువడిన శాసనము రాజ రాజ తృతీయుని 14వ రాజ్య వర్షమునకు (క్రీ. శ. 1229-30)2 చెందినది.

కాని చిత్తూరు జిల్లాలో అన్యత్ర లభించిన శాసనములను బట్టి కూడా ఆనాటి ఈ ప్రాంతపు చారిత్రక విశేషములు క్లుప్తముగానైనా తెలియదగినవి. చిత్తూరు జిల్లాలో అన్నింటికన్నా మొదట లభించిన శాసనము రేనాటి చోళులది3. వీరు రేనాటి పాలకులు. వీరి వెనుక ఈ భాగమున వైదుంబులు, బాణులు, నొలంబులు, పశ్చిమ గాంగులు రాష్ట్రకూటులు తమ అధిపత్యమును నెరపిరి.

రేనాటిచోళులు:

మీద చెప్పినట్లు చిత్తూరు జిల్లాలో అన్నింటికన్నా మొదట లభించిన శాసనము రేనాటి చోళులది4. వీరు రేనాడు-7000 పాలకులు5. వీరి పరిపాలన క్రీ. శ. ఆరవ శతాబ్దమున నారంభించి, ఏడవ శతాబ్దపు మధ్యకాలము వరకు సాగినది.6. ఈ రాజులలో ఒక్క పుణ్య కుమారుని పేర వెలసిన శాసనము మాత్రమే ఇచట లభించినది. అది మదనపల్లె తాలూకా, చిప్పలిలో దొరికినది7. దీని లిపి కన్నడము. కాలము క్రీ. శ. ఏడవ శతాబ్దము.

---

* తెలుగులో మొదటి శాసనము వెలయించిన కీర్తి యీ రాజులకు చెందును.

వైదుంబులు :

రేనాటి చోళుల వెనుక ఈ ప్రాంతము వైదుంబుల వశమైనది. వీరిని గురించి తమిళనాట ధర్మపురి జిల్లాలోను; ఆంధ్ర ప్రాంతపు కడప, చిత్తూరు జిల్లాలోను లభించిన శాసనముల వలన మనకు కొంతవరకు తెలియుచున్నది. వీరి మొదటి నివాస స్థలము, చిత్తూరు జిల్లాలోని వైదుంబ ప్రోలు8 (ప్రోలు = పట్టణము) అనియు, అధియే వీరి రాజధాని9 అనియు తెలియుచున్నది. ఈ రాజులను గురించి బోడినాయుని పల్లి10 పుంగనూరు తాలూకాలోని కాపల్లి11 వాయల్పాడు తాలూకాలోని కలకడ12, వెలిగొల్లు13, మదనపల్లి తాలూకాలోని ముదివేడు14 లలో లభించిన శాసనముల వలన తెలియుచున్నది. వీనిలో వీరమహారాజు, గండత్రినేత్ర, భువనత్రినేత్ర, ఇరుగ మహారాజు తిదలీళులను వారి గూర్చి ప్రస్తావనలున్నవి అంతిమ పాలకుడైన తిదలీళుని (క్రీ. శ. 1105–1119) గురించి కలకడ శాసన లేఖలలో ప్రస్తావించబడినది15. ఈ శాసన లేఖ వలన ఈ రాజు మారసన్ అను వైదుంబుల పరంపరాగత బిరుదమును వహించి నట్లు తెలియుచున్నది. ఈ శాసనము ప్రధమకులోత్తుంగ చోళుని 49వ రాజ్యవర్షమున (క్రీ. శ. 1118 19) వెలువడినది16. తిదలీళుని వెనుక ఈ వంశములోని వారెవరును చిత్తూరు జిల్లా శాసనములలో పేర్కొనబడలేదు. అనగా, ఆ తర్వాత చోళుల సామంతులుగా కూడా వైందుబుల ఆధిపత్యము ముగిసినట్లెంచ వచ్చును.

బాణులు :

బాణులకు చిత్తూరు జిల్లాలోను, పరిసర ప్రాంతములందును, కర్ణాటకములోని కోలారు ప్రాంతమునను కూడా సంబంధముఉన్నట్లు తెలియుచున్నది. ఇచ్చటి సామంత రాజ వంశములలో వీరు ముఖ్యులు.

చిత్తూరు జిల్లాలో వీరి శాసనములు 32 వరకు లభించినవి17. ప్రారంభకాలపు శాసనములలో వీరి వంశీకులు "ఆంధ్రాపధి పశ్చిమతః క్షితిపులు" గా పేర్కొనబడిరి18. అనగా ఆంధ్రా పధము (ఆంధ్రప్రదేశమేగు మార్గము)నకు పశ్చిమమున్న, పెరుగావలి

వెలర్కు అను ప్రాంతమున వీరుండినట్లు స్పష్టమగుచున్నది వీరి ఆధీనములో నున్న ప్రదేశమునకు "పెరుంబాణపాడి" అని ప్రసిద్ధి. ఇది వడుగావలి–12000లో నొకటిగా ముడియనూరు తామ్ర శాసనములో పేర్కొనబడినది19. 'బాణరాజ్యము' అనుటకు తమిళ భాషాంతరమే "పెరుంబాణపాడి" వీరి వంశవృక్షము ఉదయేందిరము20, గుడిమల్లములో21 లభించిన విక్రమాధిత్యుని తామ్ర శాసనములలోను. ముడియనూరులో22 దొరికిన మల్లదేవుని తామ్రశాసనములోను వర్ణింపబడినది. ఆంధ్రదేశపు పశ్చిమ భాగముగా నున్న యీ ప్రాంతమును పాలించిన వేరొక రాజైన జయనందివర్మను, గుడిమల్లం23 (కాళహస్తి) దాన లేఖలో పేర్కొనబడిన నందివర్మగా గుర్తించిరి.

ఈ రాజులలో కొందరు పల్లవులకు, రాష్ట్రకూటులకు, చోళులకు మధ్య జరిగిన యుద్ధములలో పాల్గొనుటయేగాక, పరిసరపు సామంతులైన వైదుంబులతోను, పశ్చిమ గాంగులతోను, నొళంబులతోను కూడా పోరాడిరి, ఇతర సామంత రాజ వంశముల వారితో వివాహ సంబంధములు నెరిపి వీరు బలపడిరి. ఈ వంశపు ప్రథమ విక్రమాధిత్యుడు గాంగరాజైన ప్రథమ పృథ్వీపతి కుమార్తె కుందవ్వ అను వన మహాదేవిని వివాహమాడెను24.

ఈ సందర్భములో గమనింపదగిన విశేషమేమనగా, పుంగనూరు తాలూకాలో లభించిన బాణ శాసనములలో దీనియందును రాజుల పేర్లు పేర్కొనబడక పోవుట. ఈ కారణముచేత పెద్దవెలగటూరు25 కర్ణపల్లి26, చలమంగళం27, ఎంబాడి28 పుదుపట్ల29 లేఖలలో పేర్కొనబడిన మహావలిబాణరసన ఎవరో సరిగా గుర్తింప వీలు లేకున్నది. అయినను, ఈ శాసనలేఖలను తృతీయ విక్రమాధిత్యుని పాలనా కాలము నాటివని చెప్పవచ్చును. మదనపల్లి తాలూకాలోని చిప్పలి30, చంద్రగిరి తాలూకాలోని అవిలాల31, పుంగనూరు తాలూకాలోని బూడిదపల్లి32, ఉదయేందిరము33 లలో లభించిన పురాలేఖలలో ఈ రాజులు ప్రస్తావింపబడిరి. వీనిలో మల్లదేవ, ప్రథమ విక్రమాదిత్య జయమేరు, బాణ విద్యాధర, విజయాదిత్య పుగల్విప్పొరగండ అను బాణ రాజులు పేర్కొనబడిరి. ఈ వెనుక బాణుల రాజ్యము చోళరాజైన ప్రథమ పరాంతకునికి వశమైనది. అతడీప్రాంతమున తన ప్రాదేశిక పాలకులను నియమించెను.

నోలంబులు :

చిత్తూరు ప్రాంతము నోలంబులు లేదా "నోలంబ పల్లవులు" అనబడు వేరొక చిన్న సామంత రాజవంశపు పాలనలో కూడా కొన్నాళ్ళున్నది. నోలంబవాడి_32000పై క్రీ. శ. తొమ్మిదవ శతాబ్దమున వీరి ఆధిపత్యము చెల్లినది.34. చిత్తూరు జిల్లాలో నేటి వరకు లభించిన నోలంబ శాసనములలో మొదటిది నోలంబవాడి రాయరస అను వానిది. ఈ శాసనము పుంగనూరు తాలూకా కలకత్తూరు35లో దొరికినది. కాని దీనిలో తేదీలేదు. అయిననూ శాసన లిపిని బట్టి ఈ రాజును మహేంద్ర ప్రథమునిగా గుర్తించిరి. తర్వాతి నోలంబరాజు మహేంద్ర ద్వితీయుడు. చిత్తూరు జిల్లా శాసనములలో పేర్కొనబడెను. ఈ శాసనములు క్రీ. శ పదవ శతాబ్దానికి చెందినవి. వీటి లిపి కన్నడము. ఇవి పుంగనూరు తాలూకాలోని నేలపల్లి36, మేగండ్లపల్లి37 గ్రామములలో లభించినవి. కాని పదవ శతాబ్దపు చివరవరకు వెనుకటి చాళుక్యులు, చోళులు ప్రభువులైరి. వీరి ధాటికి మహేంద్ర ద్వితీయుని పాలనలో స్వతంత్రులుగా నున్న నోలంబులు తమ అధికార_ మును కోల్పోయిరి.

పశ్చిమ గాంగులు :

చిత్తూరు జిల్లా భాగములపై శాసనము నెరపిన వేరొక రాజవంశము పశ్చిమ గాంగులది. వీరి ఆధిపత్యము క్రీ. శ. నాల్గవ శతాబ్దపు రెండవ భాగమున ప్రారంభించి నట్టు తెలియుచున్నది. వీరు పల్లవులకు సామంతులు38. ఈ వంశము వాడైన హరివర్మ (క్రీ. శ. 450_460) అను నతనికి పట్టము కట్టిన పల్లవరాజు సింహవర్మ ప్రథముడు అతనిని బాణరాజుల ననగద్రొక్కుటకు పంపెను39. జిల్లాలో దొరికిన పశ్చిమ గాంగ రాజుల శాసనములలో మొదటిది పుంగనూరు తాలూకా కర్షణపల్లిలో లభించినది. దీనిలో శివమార ద్వితీయుని కుమారుడైన పృధ్వీపతి గంగ వాటిపై కొన్ని భాగములు తేలినట్లు పేర్కొనబడినది40, బోడినాయనపల్లి41 లేఖలో పెర్మాడి అనువాని పాలన ముదాహరింప బడినది. అతనిని పుంగనూరు, మదనపల్లిల ప్రాంతములలో కొన్ని భాగములు కలిపిన

పులినాడు ప్రదేశమేలిన పృథ్వీపతి ద్వితీయునిగా గుర్తించిరి. ఇతడు పృథ్వీపతి ప్రథముని మనుమడు. ఈ పశ్చిమ గాంగుల పరిపాలన క్రీ. శ. 1004లో వీరి రాజధాని కలకడను చోళులాక్రమించిన పిదప క్రమముగా నంతమైనది42

రాష్ట్రకూటులు :

రాష్ట్రకూటులను పేర్కొనిన ప్రప్రథమ శాసనము చిత్తూరు జిల్లా, కాంపల్లిలో43 దొరికిన కన్నర దేవుని శాసనములలోనిది. ఈ శాసన లేఖలు కన్నడ లిపిలో వ్రాయబడినవి. ఇవి క్రీ. శ. 9వ శతాబ్దికి చెందినవి. వీనిలో రెండు అదే ప్రదేశములో దొరికి కన్నర దేవునే రెండవ కృష్ణునిగా పేర్కొనుచున్నవి44. దీని వలన కృష్ణుని వంశాధిపత్యము ఇంతవరకు సాగినట్లు స్పష్టముగా తెలియుచున్నది.

చిత్తూరు జిల్లాలోని కొన్ని భాగములు చోళరాజులైన ఆదిత్య ప్రథమ, పరాంతక ప్రథముల ఆధిపత్యములోనికి వచ్చిన పిదప రాష్ట్రకూటుల దృష్టి దక్షిణముపై సాగినది. ఇది క్రీ. శ. 949లో పరాంతక ప్రథముని రాజ్యకాలమున జరిగినది రాష్ట్రకూటులప్పుడు మూడవ కృష్ణుని జెండాక్రింద తొండమండలము నందు ప్రవేశించిరి45. మూడవ కృష్ణుని శాసనములలో నొకదానియందు వజ్ర దేవుడను వానిని పులినాడు ప్రదేశ పాలకునిగా నియమించినట్లు వ్రాయబడినది46. వజ్రదేవుని గూర్చి చెప్పిన మొదటి శాసనము మూడవకృష్ణుని 22వ రాజ్య వర్షమున పుంగనూరు తాలూకా సివది47లో వెలువడినది. మూడవ కృష్ణుని వశమైన యీ ప్రదేశమును తిరిగి రాబట్టుకొనుటకు చోళరాజు గండరాదిత్యుడు ప్రయత్నించెనేగాని కృతకృత్యుడు కాలేదు. ఉత్తమ చోళుని కాలమున (క్రీ. శ. 970–85) తిరిగి యీ ప్రాంతములో నధిక భాగము రాష్ట్రకూటుల నుండి రాబట్టు కొనబడినది48.

చోళులు :

చిత్తూరు జిల్లాలో చోళచక్రవర్తులకు, వారి సామంత రాజులకు చెందిన శాసన

ములెన్నో దొరికిన49. ఈ శాసనముల వలన యోగిమల్లవర పరిసర ప్రాంతము పెరుంబాణపాడికి చెందిన తిరువేంగడ కొట్టములో నొక భాగమైన కుడవూరు నాడులో నుండెడిదని తెలియుచున్నది. ఇది ఆనాటి జయంగొండ చోళమండలంలో నంతర్భాగము. కుడవూర్‌నాడు, తిరుక్కుడవూర్‌నాడు అనికూడా పిల్వబడెడిది50. నేటి తిరుపతి పరిసర గ్రామములన్నియు ఈ కుడవూరునాడులో వుండెడివి. యోగిమల్లవరమునకు చెందిన శాసనములలో మొట్ట మొదటిది చోళచక్రవర్తి రాజ రాజ ప్రథముని 22వ రాజ్యవర్షమున వెలసినది51. ఇది ఈ దేవాలయములో ఆగ్నేయ భాగమునున్న మండప స్తంభముపై వ్రాయబడినది. ఇందులో వ్రాసిన తిధిని బట్టి ఇది రాజరాజ ప్రథముని 23వ రాజ్యవర్షమున 80 వ దినమున (క్రీ. శ. 1008) వెలసినట్లు తెలియుచున్నది.

ఈ శాసనములలో రాజరాజ ప్రథముని సేనానియైన నంబిన్ కుట్టడి అను పేరిట జయంగొండ చోళముఖాయణ అనునతడు పరాశరేశ్వరాలయమునకు దానముగా ఇచ్చిన 26 1/4 కలంజుల బంగారమును గూర్చి వివరింపబడినది. ఈ బంగారము ద్వానఘ్ముకట్టలెక్కాల్* తో తూపించి యిచ్చినది52. శ్రీకాళహస్తిలో53 దొరికిన వేరొక లేఖలో చోళపేలార్ అను నింకొక సేనాని పేరు తెలియుచున్నది. రాజరాజ ప్రథమునికి చెంది, ఈ జిల్లాలో దొరికిన శాసనములలో అతని రాజ్యము పశ్చిమదిశగా పెరుగుతున్నట్లు గాంచగలము. అతని ప్రప్రథమ శాసనము గుడిమల్లములోనిది. అది అతని రెండవ రాజ్యవర్షమున వెలసినది54. అంతిమ శాసనము కాళహస్తిలో లభించినది. అతని 27వ రాజ్యవర్షమున వెలువడినది55.

రాజరాజ ప్రథముని కుమారుడు రాజేంద్ర ప్రథముడు. ఈ దేవాలయములో

---

* ఈ పదము "తూనికరాయి"ని తెలుపును. మధ్యవర్తులచే తూకము జరిగెడిది. వీరు బంగారము స్వచ్ఛమా కాదా అని కూడా నిర్ణయించెడివారు. బహుశా యీ తూనిక రాయిని వారు తమతో తీసుకొని పోవుచుండిరని యెంచవచ్చును.

అతని శాసనములేవియు లభింపవు. కాని అతని ప్రప్రథమ శాసనము కాళహస్తిలో లభించినది. అది అతని 3వ రాజ్యవర్షమునకు (క్రీ. శ 1014_15) చెందినది56. అతని అంతిమ శాసనము కూడా ఆదే ప్రదేశములో, ఆతని 24వ రాజ్యవర్షమున (క్రీ.శ, 1035-36)57 వెలసి లభించినది. రాజేంద్రప్రథముని శాసనములలో, అనాడే మండలములో కార్యవాహకులైన పలువురు రాజ్యాధికార్ల పేర్లు ఉల్లేఖింపబడినది.

ఈ జిల్లాలో ఇంతవరకు రాజాధిరాజు ప్రథముని కాలమునకు చెందిన ఎనిమిది శాసనములు లభించినవి. కాని ఒకటికూడా ఈ దేవాలయమునకు చెందినదికాదు. ఇతని తర్వాత వచ్చిన రాజరాజ ద్వితీయుని శాసనములలో నొకటి చిత్తూరు జిల్లా పెద్ద తిప్పసముద్రము58లో దొరికినది.

వీర రాజేంద్రుని కాలమునకు చెందిన శాసన మొకటి అతని 7వ రాజ్యవర్షము నాటిది. (క్రీ. శ. 1069_70)59 ఈ దేవాలయములో లభించినది ఇందులో ఈ రాజు "సకలభువనాశ్రయ" "మేదిని వల్లభ" అను చాళుక్య బిరుదములతో బాటు "రవికుల తిలక60 "ఆహావమల్లకులకాల" "పాండ్యకులాంతక" "రాజశ్రయ" "రాజరాజేంద్ర" "వీరచోళ" "కరకాలచోళ" అను చోళరాజు బిరుదములు కూడా వహించినట్లు ప్రశంసింపబడెను. తన చాళుక్య విరోధులైన ఆహావమల్ల ప్రథమసోమేశ్వరులను జయించి ఇతడే బిరుదములు గ్రహించి యుండవచ్చును. ప్రస్తుత శాసనములలో ఇతడిచ్చిన కొన్ని అను దానములు వర్ణింపబడినవి. ఈ దానమునితడు విజయరాజేంద్ర చోళ మండలములోని వల్లకుండనాడులో నూరింగి గ్రామమున, పాగాలె నదీతీరమునగల తన రాజమందిరములో నుండగ చేసినట్లు వ్రాయబడినది. ఈ నూరంగి బహుశా కోలారు సమీపముననుండి యుండవచ్చును. విజయ రాజేంద్రమండలములో అంతర్భాగమైన కువలాలనాడులో ప్రధాన నగరము కోలారు61.

ప్రథమ కోలోత్తుంగుని మూడు శాసనములు పరాశరేశ్వరాలయములో లభించినవి. వీటిలో మొదటిది ఆతని 24వ రాజ్యవర్షమునకు (క్రీ. శ. 1093_94) చెందినది. ఇందులో ఆలయసేవకుడైన తిరుచ్చిరాముల నంబి అను వానికి, ఆలయములో వాలుగు నిత్య దీపములుంచుటకై 128 గోవులను దానమిచ్చినట్లు వ్రాయబడినది62.

ఇతనికి చెందిన రెండవ శాసనము ఇతని 36వ రాజ్య వర్షమున (క్రీ. శ. 1105 - 06) వెలసినది. దీనిలో కుడవూరునాడులోని భరద్వాజ కన్నన్ వాసుదేవన్ అను ఇరునిక్క ఉళగాండచోళ బ్రహ్మమురాయని కోరికపై మున్నానిపూడి అను శివపాద శేఖర నల్లూరు గ్రామమును దేవదాన గ్రామముగా గుర్తించి రాజసుంకము లన్నింటి నుండి మినహాయించినట్లు వ్రాయబడినది. కన్నన్ వాసుదేవునికి ఇరునిక్క ఉళగాండ చోళ బిరుదమిచ్చినట్లున్నది. ఇదిబహుశా ఈ ప్రాంతములోఆనాటి అస్తవ్యస్త పరిస్థితులను అంధకారము (ఇరుల్)ను పోగొట్టి రాజ్యమునకు శ్రేయము చేకూర్చినదానికి బహుకృతి కావచ్చును.63

కులోత్తుంగునికి చెందిన మూడవ శాసనము అతని 41వ రాజ్య వర్షమున (క్రి శ. 1110–11) వెలసినదికాని ఇది ఖండితమగుట దుర్భాగ్యము64 ఈశాసనములో తిరుచ్చుగనూరుకు చెందిన తిప్పలాదీశ్వరముడైయార్ దేవ కార్యకర్తలు పంచనేది వానీ సురముడైయాన్ మహాదేవరకు కొంతభూమి విక్రయించినట్లు తెలుపబడినది. దీనిలో తిరుక్కాలట్టి శ్రీ మహేశ్వరులకు ఉడైయార్ పట్టికాను, కల్లు సుంకములు మినహా యించినట్లు కూడు తెలుపబడినది.

పరాశరేశ్వరాలయములో విక్రమచోళునికి చెందిన ఒకే ఒక శాసనము లభించి నది. ఇది అతని 15వ రాజ్యవర్షమున (క్రీ శ, 1132–33)65 వెలసినది, ఇందులో రాజేంద్రచోళ మండలములోని తిరువెంగడ కొట్టపు కుడవూరునాడులో వున్న తిరుచ్చ గనూరులోని తిప్పలాదీశ్వరముడై యారు దేవుని కైంకర్యములకు, తిరువీధి సేవకు కొంతభూమిని దానమిచ్చినట్లు వ్రాయబడినది.

తర్వాత రాజైన కులోత్తుంగ తృతీయునికి చెందిన ఒకే ఒక శాసనము ఆతని 3వ రాజ్య వర్షమున (క్రీ. శ. 1180–81)66 వెలువడినట్లు లభించుచున్నది. ఇందులో నరసింగదేవ యాదవ రాయునిచే తిరుచ్చగనూరులోని తిప్పలాదీశ్వరముడైయ మహా- దేవరకు రెండు నిత్యదీపములుంచుటకై దేవదాన గ్రామమైన మున్నైపూండిని సర్వకర విముక్తము గావించినట్లు వ్రాయబడినది. ఈ శాసనము వలన మూడవ కులోత్తుంగుని

సామంతుడైన ఈ నరసింగదేవ యాదవరాయనికి కనుప్పర పురవరాధీశ్వర, కరవాల భైరవ, వేంకటనాథ పాదారాధక అను బిరుదము న్నట్లు తెలియుచున్నది. ఇతరత్ర లభించిన సాక్షాధారలను బట్టి ఈ వీర నరసింగదేవుడు ఘట్టి దేవ యాదవరాయని తర్వాత రాజ్యమునకు వచ్చినట్లు తెలియుచున్నది ఈ శాసనాధికము వలన కులోత్తుంగ ప్రథముని కాలముననే తొలిసారిగా, రాజ్య కార్యనిర్వాహకులకు మాదిరిగా సామంతులే శాసనాధికారులైనట్లు తెలియుచున్నది. కరుప్పారునుండి వచ్చిన యాదవరాజులు చోళ సామంతులుగా ఈ ప్రదేశముపై శాసనాధికారము వహించిరి. జయంగొండ చోళమండలములోని తిరువేంగిడ కొట్టములోనే కరుప్పారునాడు కూడా చేరియుండినట్లు స్పష్టమగుచున్నది.67

శాసనాధారముల వలన ఈ వీరనరసింగదేవుడు దానకర్తగా గుర్తింపబడుచున్నాడు68. ఈ శాసనములలో అతడు సమధిగత "పంచమహాశబ్ద" "మహామండలేశ్వర" వేంగీవల్లభ" "గోదావరి తీర కరవాలభైరవ" "కనుప్పారు పురవరాధీశ్వరా" అను బిరుదములతోబాటు "తిరునిన్రు వేన్ర" అను బిరుదుతో కూడా ప్రశంసింపబడెను. చోళుల పరముగా నెన్నో వీరకృత్యములు నిర్వర్తించి యితడీ "తిరునిన్రువేన్ర" బిరుదము సాధించినట్లున్నది. మూడవరాజరాజు అవరాజ్యవర్షమునకు (క్రీ.శ. 1221-22) చెందిన శాసనమొకటి ఈ ఆలయములో లభించినది. దీనిలో వీరనరసింగదేవునికి, ఉరట్టి కాదవ రాయలతో జరిగిన పోరాటము పేర్కొనబడినది69. ఈ ఉరట్టి ప్రస్తుతము తమిళనాట చెంగల్పట్టు జిల్లాలో నున్న ఉరట్టిగా గుర్తింప బడినది69A.

ఆలయములో లభించిన వేరొక శాసనము క్రీ. శ. 1224-25 నాటిది. అది వీరనరసింగదేవుని ప్రాంతపు పాలకునిగా (ఇన్నండిరాయ) అనగా తిరక్కుడవూరు నాడు పాలకునిగా పేర్కొనబడుచున్నది70. మరికొన్ని శాసనముల వలన ఈ వీర నరసింగదేవునికి "సోలప్పై యార్" అనియు "లక్ష్మీదేవి" అనియు ఇరువురు కుమార్తెలుండినట్లు తెలియు చున్నది71.

మూడవరాజరాజు వెనుక మూడవ కులోత్తుంగుడు రాజ్యమునకు వచ్చెను. అతని 6-14వ రాజ్యవర్షముల మధ్య వెలసిన నాలుగు శాసనములు లభించినవి. దానిలో మొదటిది (క్రీ. శ. 1221-22)72 వీరనరసింగరాయనికిని, కాడవరాయనికిని ఉరట్టిలో జరిగిన మునుపు చెప్పిన యుద్ధమును ప్రసంగించుచున్నది. ఈశాసనములలో ఉడైయార్ కుమారుడైన పొక్కన్ లేదా పాండియాదరాయర్ అనునతడు తనమేనల్లుడు (మరు మగన్) నారాయణపిళ్ళై యశోలాభమునకు గాను "కడమై ఆయం" "పోర్క డమై" "పదికావల్", "వెట్టి" "సరిక్తై" "కోలావరి" అను సుంకములను మాపుచేసి భూదాన మిచ్చినట్లు వ్రాయబడినది. ఈ నారాయణ పిళ్ళై కాడవరాయని ఎదిరించి మీద చెప్పిన యుద్ధంలో మరణించినట్లున్నది.

తర్వాతి రెండు శాసనములు మూడవరాజరాజు 9వ రాజ్యవర్షమునకు చెందినవి. వీనిలో వీరనరసింగదేవయాదవరాయ సామంతరాజు ప్రశంసకూడా వున్నది ఒకదానిలో కుడినై 26 1/4 కలంజుల బంగారు దానమును, దానితో తిరుచ్చుగనూరు సభవారు చేయవలసిన దేవకైంకర్యములు పేర్కొనబడినవి. దేవాలయపు శివబ్రాహ్మణులీ దాన- మును గ్రహించిరి73.

రెండవ శాసనము ప్రముఖమైనది. ఇందులో సాళుక్కి నరసింగదేవ యాదవ రాయలుచే గావింపబడిన ఒక విషయమును గూర్చిన విచారణ కార్యము వర్ణింపబడినది. దీనిలో నితనిని ప్రాదేశిక పాలకునిగా పేర్కొనబడినది. యాదవరాయలు సభవారిని 26 1/4 కలంజుల బంగారమును దేవాలయ స్వర్ణ భాండరమునకు చేర్చవలసినదని ఆజ్ఞాపించెను. కారణము వారీ దానము ప్రకారము ఆలయమునకిచ్చుచుండవలసిన బియ్యము, చింతపండు, పెరుగు, తేనె, నూవులు, మిరియాలు, పసుపు, లేత కొబ్బరి కాయలు, పెసరపప్పు, చందనము, తమలపాకులు, వక్కలు వంటి ఆవశ్యక వస్తువులు మకరసంక్రమణము నాడు తెచ్చియిచ్చుట మానివేసిరి. ఈ దానము నంబన్ కుట్టడి అను నతడు మొదటిరాజరాజు 23వ రాజ్య వర్షమున 80వ దినమున గావించెను. గమ- నింపదగిన విషయమేమనగా 200 సంవత్సరములు దాటిన పిదప యీ దానము గూర్చి

విచారణ జరిపి, కైంకర్యము జరుపుటలో తప్పిదమొనర్చినవారిని దండించి ఆధాన కైంకర్యమును యథావిధిగా తిరిగి జరిపించుట74. ఈ సందర్భములో శ్రీ కాళహస్తీశ్వరాలయములోని ఒక శాసనములోని విషయములు కూడా తెలుసుకొనదగినవి75. అందులో కూడా ఇట్టి విచారణ కార్యక్రమము వర్ణింపబడినది. దీనిని కంకాణి అధికారి నిర్వహించి పర్యవసానముగా దేవాలయమునకు ప్రతి నిత్యము ఇవ్వవలసిన నెయ్యి, పెరుగు యీయనందుకు ఉపాసికులను నష్టపూర్తి కల్గించునట్లు శాసించెను. ఉపాసికులు సంబంధితాధికారులవద్ద నష్టపూర్తికివలసిన రొక్కమిచ్చుటకు ఒప్పుకొనిరి. ఈ శాసన సాక్ష్యము వలన, చోళరాజుల కాలమున దేవాలయ వ్యవహారములపై నేవిధమైన రాజ్యాధికార నిరీక్షణముండెడిదో తెలియుచున్నది76.

అన్నింటి కన్నా చివరిదైన శాసనము మూడవరాజరాజ కాలము (క్రీ. శ. 1229-30)77 నాటి శాసనమీ ఆలయమున కిచ్చిన సుంక పరిహార శాసనము. ఇందులో వీరనరసింగదేవ పుట్టేరిచే మున్నైపూండి గ్రామములో వసూలు చేయబడుచున్న నగదు, ధాన్య సుంకములు రెండునూ తిరుమాసి తిరునాళ్ళ తిరువీధి ఉత్సవము కొరకు పొక్కన్ అను పాండియాదరాయర్ వలన వీరనరసింగదేవ పిళ్ళెయారు యశోలాభమునకై మాపుచేసినట్లు వ్రాయబడినది.

ఇంతవరకు చూసినదానినిబట్టి చోళరాజుల కాలములో పరాశరేశ్వరాలయము మంచి ప్రాముఖ్యత వహించియుండినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కాని మూడవ రాజరాజు వెనుక ఈ ఆలయమునకు సంబంధించిన శాసన మొకటియు లభింపకుండుట ఆశ్చర్యకరమైన విషయము.

సందర్భ గ్రంథములు

1. S. I. I., Vol. XVII, No. 300

2. Ibid., No. 304

3. Ibid , Vol. IX, part-I, No 400

4. Ibid

5. Ep. Ind, Vol. XXVII, p. 225

6 Ibid., p. 248

7 S. I. I., Vol. IX, part-I, No. 400

8. A.P.R.G. Ep. 1965 part II, pp. 87-92; M. D. Sampath, Chittoor through the ages, p. 21

9. Ep. Ind, Vol. XXIV, p. 187

10. A.R. Ep, No. 183 of 1931-32

11. Ibid. 1933-34, part-II para 5, p. 30

12. Ep. Ind. Vol XXX, pp. 282-84., A.R. Ep., Nos. 444 & 445 of 1940-41

13. Ibid, Vol. XXIV, p. 185 Ibid No. 314 of 1922

14. S I I., Vol. X, No. 628

15. Ep. Ind,. Vol. XXX, inscription C. PP. 286-287: M. D. sampath, Op Cit, P. 34.

16. Ibid., P. 286 & 287

17 Chittoor District Gazetters, P. 26

18 Ep Ind , Vol. III, P. 76 lines 21

19 Ind. Ant., Vol, XV. P. 272: Ep. carn., Vol. X, Md. 157

20 Ind., Ant., Vol. XII, P.7 Ep. Ind., Vol. III, pp. 75-76

21 Ibid., Vol. XVII, PP. 2-4: M. D. Sampath, Op. Cit, P. 35.

22 Ind., Ant., Vol. XV, pp. 172-77 and Text pp. 174-76 Ep. Carn Vol. X, Md. 157.

23 Ep. Ind., Vol. XI, P. 222 and 224-225; S. I. I, Vol. XIII, Nos. 524 & 526.

24 S. I. I, Vol. III, part-I, Nos. 47. & 48, pp. 99-100,

25 A. R. Ep, 1931-32, Nos. 229 & 230.

26 S I. I, Vol. IX, part I, No. 12.

27 Ibid , No. 7.

28 Ibid., No. 10.

29 Ibid , No, 9.

30 S. I. I, Vol. IX, part-I, No. 1.

31 A. R. Ep., 1938, No. 188: contra; Ibid., part-II.

32 S. I, I., Vol. IX, part I, No. 2

33 Ep. Ind., Vol. III, p. 76.

34 C. D. G., p. 28.

35 S. I. I., Vol. VI, No. 561.

36 Ibid, Vol. IX, part-I, No. 41

37 A. R. Ep., 1931-32, No. 208.

38 C. D. G., p. 27.

39 Ibid.

40 Ibid.

41 A. R. Ep, 1931-32, No. 177

42 C. D. G., p. 28.

43 A. R. Ep. 1933-34, No. 170, & 168.

44 Ep. Ind,. Vol XXVI p. 122 ff.

45 A. R. Ep., 1931-32, Nos. 236 & 237

46 Ibid,. No 236

47 Ibid.

48 C. D. G,. p. 24-25.

49 A. R. Ep., 1931, Nos 32, 61; S. I. I. Vol. XVII, Nos. 287 290, 286: Ibid. Vol. VIII, 524 & 529.

50 Ep. Ind., Vol. XI, P 226. ff.

51 S. I. I., Vol. XVII, No. 300

52 S. I. Ti, II, Part-II, E. Gl.

53 S. I. I, Vol. XVII, No 323

54 Ibid., Vol. VIII, No. 526

55 Ibid., Vol. 'XVII, No 313

56 Ibid., No. 329.

57 Ibid., No. 318

58 Ibid., Vol. IX, Part-I, No. 320

59 Ibid., Vol. XVII, No. 301.

60 Ibid., Vol. III, pp. 197-198., Ibid., Vol, XVII, No. 301.

61 Ep. Carn., Vol. X, KI, 108

62 S. I. I., Vol. XVII, No. 293

62-A Ibid,, No. 298

63 K. A. Nilakanta Sastri, The Colas, (Second, edition, 1955) p. 331

64 Ibid., No, 292

65 Ibid., No. 295.

66 Ibid., No. 294.

67 A. R. Ep, 1922, No. 136; S. I. I. Vol. VIII, No. 379

68 Ibid., 1922, No. 120,
69 S. I. I. Vol. *X*VII, No. 299

69-A K. N. Sastry, The Colas, *P*. 420

70 S. I. I, Vol. VIII, No. 279, Text lines 30 & 31.

71 A. R. Ep...1922, No. 156, 146 of 1893 & 195 of 1903.

72 S. I. I, Vol. *X*VII, No. 299.

73 Ibid., No. 296.

74 Ibid., No. 297.

75 Ibid., No, 328.

76 K. N. Sastry, Op. Cit. *P*. 470.

77 S. I. I., Vol. *X*VII, No. 304.

వాస్తు శిల్ప నిర్మాణ విశేషములు

ఈ అధ్యాయము దేవాలయనిర్మాణకల్పన, కాలము, వాస్తు విశేషములు వివరించునది.

భాగము-1

ఈ భాగములో ముఖ్యాలయ, సంబంధితాలయముల సంస్థితి నిర్మాణములు వివరించుచూ పరాశరేశ్వరాలయ సముదాయము వర్ణింపబడినది. వీటి కొలతలు మున్నగునవి భూవిస్తారపరిమాణ పటము (ప్లాను) (చిత్ర. 1)లో చూపబడినవి. చోళదేవాలయములలో మధ్యకాలమునకు చెందిన వాటివలనే యీపరాశరేశ్వరాలయము కూడా ఒకసారిగా నిర్మింపబడినది. ఆలయములో వేర్వేరు భాగములలోనున్న శాసనములనుబట్టి వీటి నిర్మాణ కాలము వితరముగా తెలుసుకొనవచ్చును. రెండవ భాగములో శిల్ప విశేషములు పేర్కొనబడినవి.

మొదటి ఆవరణము :

మొదటి ప్రాకారములో, గర్భాలయములో నేడు పరాశరేశ్వరుడని పిల్వబడుచున్న తిప్పలాదీశ్వర ముదైయ మహాదేవుని లింగరూపమున్నది. ఈ గర్భాలయము (4.2మీ × 4.3మీ) అంతరాళమును (10.1మీ × 8.4మీ) ముఖమండపమును కల్గి ఉత్తరమున దేవీమందిరముతో కూడి వున్నది. (జి. పి. నెం. 17,16,5,7).

గర్భాలయములోని లింగము సమచతురస్రాకారపు పానవట్టముపై నున్నది. గర్భాలయోపరిభాగము అష్టకోణాకృతిలో నున్నది దీని విమానము ఏకతల వేసర విమానశైలిలో నేర్పడినది గర్భాకారపు ప్రతిమానికేతనములలో దక్షిణమున దక్షిణా-మూర్తి. ఉత్తరమున బ్రహ్మ, పశ్చిమమున విష్ణుని విగ్రహములున్నవి. (చిత్ర 15, 16 17) అంతరాళములో ప్రతిమానికేతనములు లేవు. ముఖమండపములో (జి. పి. నెం.5) నాల్గువరుసలలో నాల్గేసి స్తంభములును, వాటికెదురుగా గోడలో అర్ధస్తంభములును నిర్మింపబడినవి. ముఖ్యాలయమును చుట్టివచ్చు ప్రదక్షిణాపథము, స్తంభములున్న వరండాగా రూపొందును. మొత్తము పది స్తంభములున్నవి. వానిలో దక్షిణోత్తర-ములలో మూడేసి, పశ్చిమములో నాల్గు స్తంభములు వెలసినవి. ఈ ప్రదక్షిణా ప్రథమునకును, గర్భాలయాంతరాళములకును, పైనగల కప్పులో నన్నని వెలుతురు మార్గమున్నది. ప్రదక్షిణా పదములో గణపతి (చిత్ర.13), ఒంటరిగానున్న కుమార స్వామి (చిత్ర. 14.) దేవీ ద్వయ సహితుడైన కుమారస్వామి (చిత్ర, 19.). సప్త మాతృకా ఫలకము (చిత్ర.20) పడమటి గోడనానుకొని యున్నవి. ముఖమండప మధ్యభాగమున, లింగమునకెదురుగా నంది విగ్రహమున్నది. దీని వెనుక (చిత్ర. 18) తూరుపుగోడలో జలమార్గ గవాక్షమున్నది. (జి. పి. నెం. 3) ముఖమండపద్వారము (1.90 మీ × 2.6 మీ) సాదాగా పుష్పపత్రాదిక శిల్పముతోనున్నది.

దేవీ మందిరము ఈ ఆవరణములోనే ఉత్తరదిక్కున దక్షిణాముఖముగా వెలసి వెనుక తట్టున రెండవ ఆవరణములోనికి వ్యాపించినది. ఇది పల్లముగానున్న పైకప్పు-తో వెలసిన చిన్నమందిరము. దీనిలో పరాశరేశ్వరుని దేవి కామాక్షివిగ్రహమున్నది. ఈ మందిరోపరిభాగము సాల శిఖరాకృతిలో నిర్మింపబడినది (చిత్ర. 4, 11).

రెండవ ఆవరణము : (జి. పి. నెం. 15)

ఆలయములోనికి, ఈ ఆవరణములోనికి గల ప్రవేశ ద్వారము తూర్పుననున్నది. (చిత్ర, 1.) ఈ రెండవ ప్రాకారము ఈ మధ్యనే నూతనముగా నిర్మించినది. ప్రవేశము

మీద నేవిధమైన నిర్మాణము లేదు. ద్వారముపై శిల్పములుకూడా లేవు. ఈ ఆవరణ-ములో నందిమండపమొకటియున్నది. (జి. పి. నెం. 2) ఈ మండపము చోళశైలిగల నాల్గుస్తంభము పైన ఏకతల వేసర విమానముతో (తిరిగి) క్రొత్తగా నిర్మింపబడినది. (చిత్ర. 8) మండపములోనున్న నంది విగ్రహము మొదటి ఆవరణపు తూర్పుగోడలో నున్న జాలగవాక్షము గుండా లింగమును చూచుచున్నట్లు నిలుపబడినది.

ఈ నిర్మాణము గూర్చి కాలాదులు తెలుసుకొనదగిన శాసనాధారము లేకున్నను, ఇతరత్రాగల శాసనములను బట్టి ఇది 11వ శతాబ్దారంభమున బహుశా రాజ రాజ ప్రథముని కాలముననో అంతకు కొంచెము ముందుగనో నిర్మింపబడినట్లెంచ వచ్చును. ఎట్లైయినను ఈ నిర్మాణము రాజ రాజ ప్రథముని తర్వాతి కాలములో జరిగినది కాదని చెప్పవచ్చును.

భాగము : 2

ఈ భాగములో ఆలయములోని వేర్వేరు భాగముల శిల్ప వాస్తు నిర్మాణ విశేషములు వివరింపబడినవి. ఆలయము చోళకాలీన ఆలయ శిల్పమునకు చెందినది. మీద చెప్పిన ఆలయ ప్రాకారములు రెండింటిలోను ముఖ్యాలయమును, దేవీమందిరమును అను కొనియున్న ప్రాకారము ప్రాచీనమైనది.

మొదటి ఆవరణము :

పరాశరేశ్వరాలయము గర్భాలయ, అంతరాళ, ముఖమండపములతో కూడిన దీర్ఘచతురస్రాకారముగా ఒకే వరుసలో నిర్మింపబడినది. గర్భాలయమును, అంతరాళమును ఒకే అధిష్ఠానముపై నున్నవి. ఈ అధిష్ఠానము ఉపానముపై విశాలమైన పట్టము, త్రిపట్టకుముదశ్రేణి, లోతైన గళము స్తంభికలతో విభాగించిన చతురస్ర ఖండములు గళపట్టికల అలంకరణములతో కూడినది (చిత్ర. 6)

గర్భగృహ కుడ్యభాగము మూడుప్రక్కల అర్ధస్తంభములతో అలంకరింపబడినది. వాటిపై చోళశైలి తక్కు గోడియలు, దేవకోష్ఠములు లేవు. దేవకోష్ఠము సాధారణముగా రెండురకములుగా నుపయోగపడుచుండును. ఒకటి ఆంగాకృతిన గూడులు, శిల్పాలంకరణ విశేషములు కూర్చి బయటి వాస్తురూపమునకు శోభ చేకూర్చును. రెండు, ఇవి పరివార దేవతల ప్రతిమలుంచుటకు వీలు కల్పించును1. చోళులు తమ ముందటి పల్లవుల శిల్పపద్ధతులను స్వీకరించుటయేగాక, వాటిని మరింతగా వికసింపజేసిరి. చోళ నిర్మితములైన ఆలయము లన్నింటిలోను ఈ దేవకోసములు (ప్రతిమానికేతనములు) విధిగా నిర్మింపబడియుండును. ఈ విషయము ఆరంభిక, మధ్య, అంతిమ కాలములకు చెందిన ద్రావిడదేశములోని అన్ని చోళాలయములలోను గోచరించును. ఈ కోష్ఠములకు పీఠము, సంభికలు వాటిపై చిత్ర లేదా మకరతోరణము, దానికి మానవ శీర్షముతో కీర్తిముఖము నుండును. కోష్ఠములో దేవి దేవతల విగ్రహము లుండును. ద్రావిడదేశంలోని ఆలయ కుడ్యములపై ఈ తోరణ శిల్పములు విశేషముగా రూపించును2. పరాశరేశ్వరాలయము కూడా శిల్పపద్ధతినే అనుసరించినది. ఆలయములోని కేతనములన్నియు మకర తోరణాలంకృతములై చతురస్ర శిఖరోపేతములైన స్తంభికలు, కలశములు, పద్మశిల్పము, చతురస్ర ఫలకములు కలిగియున్నవి. (చిత్ర. 7) అంతరాళములో కేవలము అర్ధస్తంభములు మాత్రమున్నవి, కోష్ఠనికేతనములు లేవు.

ప్రకోష్ఠభాగమునంటి భూతమాల నిర్మింపబడును. సాధారణముగానిది కుబ్జవామన విగ్రహములతో నిండి చోళశిల్పమునకొక ప్రత్యేకత చేకూర్చుచుండును. ఇవి అలంకరణార్థము కపోతపంక్తికి దిగువభాగమున శ్రేణిగా నేర్పడును3. వీటన్నింటిలోను భారవాహికులు చిత్రించబడుదురు. కొన్నిచోట్ల ఈ శిల్ప చిత్రములు ఆయుధార్మిక విశ్వాసముల కనుకూలమైన విగ్రహములకనువుగా నేర్పరిచిన విలువైత్తుఫలకములపై నేర్పరుపబడును4. ఈ కుబ్జవాహక విగ్రహములు విడివిడిగా నున్న శిల్పమూర్తుల పాద పీఠముపై కూడా క్రీడా ముద్రలో రూపించుచుండును5. ఈ విగ్రహములు పొట్టికాళ్ళు పొటమరించిన పొట్టలతో అర్ధనగ్నముగా కనిపించును. ఉపరిభాగము నలంకృతమొనర్చుటకు వ్యాళావళి కూర్పబడుచుండును. గర్భాలయమునకు ఉత్తరపు దిశలో

నున్న పట్టికతో సరియైన ఎత్తున సాదాగా నేర్పరిచిన ప్రణాళికా మానం నిరూపించు చున్నది ద్వారబంధములు, అంతరాళమున గాని, గర్భాలయమునగాని ప్రత్యేక శిల్పశోభితములు కాకున్నను అతా శిషతములుగా చెక్కబడినవి.

విమానము :

గర్భాలయోపరిభాగమున నున్న విమానము చతురస్రమగు ఏకతల వేసర శైలీ విమానము. ఇది తలము వరకు అష్టకోణాకృతి కలిగి నాల్గుకోణములలోను నంది విగ్రహములతో ఒప్పుచున్నది. ఈ పైనగల వర్తులాకారపు గ్రీవాభాగముపై గోళాకృతి నున్నగుమ్మటపు శిఖరమున్నది. దీని నలువంకలా కీర్తిముఖము నిర్మింపబడినది, దానిలో కీర్తిమ కుటము లున్నవి. శిఖరోపరిభాగమున పద్మము దానిపైన కలశము శోభిల్లుచున్నది. ఈ విమానము ఇటుకలతోను సున్నముతోను నిర్మింపబడినవి (చిత్ర. 12) దీనికిమధ్యనే జీర్ణోద్ధరణము గావింపబడినది.

ముఖ మండపము :

ముఖమండపములోని స్తంభములన్ని విశిష్ట చోళ శిఖరములలో నొప్పారుచున్నవి ఈ స్తంభములు రెండురకములు. ఒకటి వర్తులాకృతి కల్గి, చోళశిఖరము, కోణ ప్రకోష్ట ములు గలది. రెండవది పీఠముక్తమైన చతురస్రఖండము, దీని ఉపరిభాగమున బహు భుజ యుక్తమైన చతురస్ర పలకములు రెండువరుసలుండి చోళశిఖరములతో కూడి యుండును. ఆలయములోని స్తంభములన్నియు చోళశిఖరోపేతములు, ప్రక్కలు 45.గా చెక్కబడినవి, అడుగున నిరువంకలా వ్యాపించినట్లున్న పీఠము రూపించెను.

యోగిమల్లవరములోని పరాశరేశ్వరాలయము బహుశా పదవశతాబ్దపు చివరి భాగమున నిర్మింపబడినది. ఇది వాస్తుపద్ధతిలో తొండమండలపు విన్యాసములు ననుకరిం చినది. పదవశతాబ్దము నుండి ఈ ప్రాంతమున చోళమండల శిల్పపద్ధతులు స్థానిక విశేషములతో కూడి స్వీకరింపబడినవి. ఈ పద్ధతిలో విశిష్టమైనది అధిష్టానపదబంధము.

అట్లే నడుమ త్రికోణాకృతి శిల్పలతో చిత్రించబడిన స్తంభముపైన ఏటవాలు చతురస్ర శిఖరము ఇవన్నియు దక్షిణదేశపు విశిష్టవిమాన శిల్పపద్ధతులు. నలువంకలా మూసిన ప్రదక్షిణాపథము, గర్భాలయమును చుట్టి వచ్చినట్లుండు నిర్మాణము, ఇది 11వ శతాబ్దము నుండి ప్రీతికరమై బహుళముగా నిర్మింపబడిపాగినది. కడపలోను తీరప్రాంతమునను కూడా చోళుల ప్రభావము సాగిన చోట ఈ శిల్పపద్ధతులు గోచరించును[6].

సందర్భ గ్రంథములు

1. P' Brown ; Indian Architecture (Budhist and Hindu *P*eriods Bombay, 1956. Pls. Lix, I,L*X* I, 2.

2. S. R. Bala Subramanyam : Early Cholas Temples, *P*ls. 1,12,14 28, 32, 34, 42, and 51.

   S. R. Bala Subramanyam : Middle Chola Temples. Pls, 3, 4,7, 9, 10, 13, 15, 14, I9, 55 and 61.

3. S. R. Bala Subramanyam : Early Chola Temples. *P*ls. 12, 28, 51, 78 and 149.

4. Ibid , Pls. 33 and 53.

5. S, R. Bala Subramanyam : Middle Chola Temples. pl, 211.

6. B. Rajendra Prasad · Art of South India-Andhra Pradesh, *P*. 181

మూర్తి శిల్పము

ఈ అధ్యాయము మూర్తి శిల్ప కళావిశేషములు వివరించును. పరాశరేశ్వరాలయములో గర్భాలయ, అంతరాళ, ప్రదక్షిణాపథములలోనున్న దేవకోష్ఠములలో మూర్తి శిల్పములున్నవి.

దక్షిణామూర్తి :

దక్షిణామూర్తి నాలుగురూపములలో నిర్మింపబడుచుండును. అధ్యాపకయోగి రూపమున, వీణాహస్తుడుగా, జ్ఞానముద్రాన్వితుడుగా, వ్యాఖ్యాన మూర్తిగా వివిధరూపములలో నిర్మింపబడుచుండును. వీరినే వరుసగా యోగ, వీణాధార, జ్ఞాన, వ్యాఖ్యాన, దక్షిణామూర్తులుగా వర్ణింతురు. దేవాలయములలో వీధిలో చివరిదైన వాఖ్యాన దక్షిణామూర్తి విగ్రహము తరచుగా కనిపించును.

శాస్త్ర వ్యాఖ్యాతగా దక్షిణామూర్తి వివిక్త ప్రదేశమున ఏ హిమాలయములలోనో, వటవృక్షముక్రింద, వ్యాఘ్ర చర్మాసనమున పద్మాసనము ధరించి కూర్చొనినట్లు నిర్మింపబడును. అతడు వీరాసముపై నున్నట్లున్నచో కుడికాలు, క్రిందికి సాచినట్లుండి. అపస్మారపురుషుని శిరస్సుపై నుంచినట్లుగాని లేదా ఊరకనే సాచినట్లుగాని చూపబడును. దక్షిణామూర్తి చతుర్భుజుడుగాను, త్రినేత్రుడు గాను చిత్రించబడును. అతని దక్షిణాధోహస్తము జ్ఞానముద్ర లేదా సందర్శనముద్ర వహించిగాని, దండముద్రలో సాచినట్లు గాని యుండి ఎడమ మోకాలిపై మోపినట్లు రూపింపబడును. మీది కుడి చేతిలో అక్షమాలయు, ఎడమచేతిలో అగ్ని లేదా సర్పమును ధరించినట్లు చూపబడును.

ఇంకొక పద్ధతిలో అతని ఎడమచేతులలో నొకటి వరముద్రలోగాని, దండముద్ర భంగిమలోగాని నుంచబడును. ఒక చేతిలో పుస్తకమును, వేరొక చేతిలో అగ్ని సర్పము, పద్మము లేదా నీలోత్పలము ధరించినట్లు రూపింపబడును. అతని శిర భాగము జటాభరముగా, జటాబంధియుక్తముగా లేదా జటామకుటయుతముగా గాని చూపబడును. ఒకప్పుడీ జటలు పట్టబందముచే కూర్చబడినట్లుండును. మూర్తి వ్యాఘ్ర చర్మాంబరుడుగా, శుక్ల యజ్ఞోపవీతధారిగా నిర్మింపబడును. చెవులకు శంఖ పత్రములు గాని కుండలములు గాని యుండును. దక్షిణామూర్తి విగ్రహము, శాస్త్రవ్యాఖ్యానపరులైన ఋషిగణముతో కూడియున్నట్లు కూడా నిర్మింపబడుచుండును. దేవకిన్నరాది గణము లితనిని సేవించుచున్నట్లు చూపబడును1.

దేవాలయములలో దక్షిణామూర్తి విగ్రహము తరచుగా కేంద్రాలయపు దక్షిణ కుడ్యభాగముననున్న ప్రతిమానికేతనములలో నిల్పబడుచుండును. యోగిమల్లవరములోని దేవాలయములో ఈ పద్ధతియే పాటింపబడినది. ఈ మూర్తి గర్భాలయపు దక్షిణభాగ-మున నున్న గోడలపైగల కోష్ఠములో నిలుపబడినది. (చిత్ర. 16) ఈ విగ్రహము వీరాసనములో నున్నట్లు చిత్రింపబడినది. కుడికాలు అపస్మార పురుషుని భుజముపై మోపినట్లున్నది, ఎడమకాలు కుడితొడపై నానుకొని యున్నది. మీది కుడిచేతిలో అక్ష మాలయు, ఎడమచేతిలో కమండలము నున్నవి. క్రింది కుడిచేయి చిన్ముద్రతో శోభించు చున్నది. క్రింది ఎడమచేతిలో పుస్తకమున్నది. మూర్తి జటామకుట ధారిగా కల్పింపబడినది. పార్శ్వగతములైన జడలు ప్రభామండలముగా రూపుగొల్పుచున్నవి. చెవులకు చక్ర కుండలములు, మెడలో మూడు గ్రైవేయకములు యజ్ఞోపవీతము, ఉదరబంధము-నున్నవి. అడుగుభాగమున ఇరువంకలా ఇద్దరు ఋషులున్నట్లు చూపబడినది

ఇట్టిమూర్తి శిల్ప శాస్త్రానుగుణముగా, ఆవర్ణనల ననుసరించి నిర్మింపబడినది.

బ్రహ్మ :

హిందూపురాణగాథలు బ్రహ్మను సృష్టికర్తగా వర్ణించును. ఈ వెనుక ప్రసిద్ధికి

ప్పిన త్రిమూర్తులలో నొకడుగా బ్రహ్మ కడు ప్రసిద్ధుడు. ఇట్లీతనికి మిగిలిన యిద్దరితో టు ప్రాముఖ్యమివ్వబడినది. ఇతని ఆవిర్భావమును గూర్చి వేర్వేరు కథలున్నవి. కచోటనితడు మూలవిరాతపురుషునికి, మూలశక్తి మాయతో గల్గిన సంబంధమునకు ితముగా జన్మించినట్లు చెప్పబడినని వేరొకచోట బ్రహ్మ తార్థిలో తేలిన హిరణ్య గ్భాండమున జన్మించినట్లును ఆ కారణమున హిరణ్యగర్భుడని పిల్వబడుచున్నట్లు ప్పబడినది అయినను సాధారణముగానితనిని శ్రీ మహావిష్ణువు నాభికమలము నుండి ద్భవించినట్లు చెప్పుదురు

గర్భాలయపు టుత్తర కుడ్యభాగమున శివకేశాలయములు రెండింటిలోను బ్రహ్మ గ్రహము నిర్మింపబడును. ఈ మూర్తికి నిత్య పూజ కూడా జరుగుచుండును. పరివార ితలలో ముఖ్యుడిగా శివ, కేశవాలయములలో మొదటి ప్రాకారముననే యితవి గహము నిల్పబడును. రూపమండనము ననుసరించి ఇతనికి సామ్య ముద్రగల ు ముఖములుండును. అవి నాల్గువేదములకు, నాలుగు యుగములకు, నాలుగు వర్ణలకు ప్రతీకలు. అతని నాల్గు ముఖములు నాలుగు దిక్కులకుండును. అట్లా ఇతనికి ంచేతులుండును. ఈ విగ్రహము నిల్చినట్లు లేదా పద్మాసనము వేసి కూర్చొనినట్లు హంసవాహనముపై ఆసీనమైనట్లు కల్పింపబడును. శిల్పరత్నములో బ్రహ్మకు ంకుర్చొసనములు చెప్పబడినది. ఇది చాపలేదా అట్టి కుశాసనము కావచ్చును దీనిపై ను యోగశాసనము వహించి కూర్చొనినట్లు చూపబడును. నిల్చినట్లు చూపినచో పీఠముపై నున్నట్లు చూపబడును. ఇతని వర్ణము శుక్లపీతము, నేత్రములు రక్తములై నారంగ వర్ణమున నుండును. తలపై జటామకుట ముండును మూర్తి ఆభ-ోపేతముగా నిర్మింపబడును. యజ్ఞోపవీతము, కటిసూత్రము, శుక్లవసనము, వక్షో-గమున ఉపవీతమువలె ధరించిన మృగ చర్మము చూపబడును. చెవులకు సువర్ణ-కుండలములుండును 2

చోళకాలీన శిల్పయుతమైన బ్రహ్మమూర్తి పరాశరేశ్వరాలయములో గర్భాలయపు క్షిర కుడ్యమందున్నది (చిత్ర. 17) ఈ బ్రహ్మమూర్తి పద్మపీఠముపై సమభంగ ంలో నిల్చినట్లుంచబడినది. మూర్తి మూడు ముఖములు, నాలుచేతులు కల్గియున్నది.

మీది కుడిచేతిలో అక్షమాలయు, మీది ఎడమచేతిలో కమండలమునున్నది. క్రింది కుడి చేయి అభయ ముద్రతోనున్నది. విగ్రహము మకర కుండల, జటామకుట, గ్రైవేయక, యజ్ఞోపవీత, సింహలలాట తమరబంధ, పూర్ణోరుక, బాహువలయ, పాదతలతములతో శోభించుచున్నది,

విష్ణువు :

హిందూ త్రిమూర్తులలో విష్ణువు బహు ప్రసిద్ధుడు కేవలము అతనికే నిర్మించిన ఆలయములలోనేగాక శివాలయములలో కూడా విష్ణు విగ్రహములు స్థాపింపబడుచుండును, ఇతనిని గూర్చి పురాణేతిహాసములలో ననేక కథలు వర్ణింపబడినవి. ఈ కథలుకూడా విష్ణువును రూపింపజేసేడి. ముఖ్య జాణమూర్తులు రెండింటికిని ఆధారమై గోచరించును3,

ఇచ్చట గర్భాలయపు పశ్చిమకుడ్యమున గల దేవకోష్టములో విష్ణు విగ్రహము నిలుపబడినది. ఇది సమబంగమూర్తి, నాలుగు చేతులతోను, మీది కుడి ఎడమచేతులలో చక్రము, శంఖము ధరించి నట్లును, క్రింది కుడి ఎడమ చేతులలో అభయవరద ముద్ర లున్నట్లును కల్పింపబడినది. మూర్తి ఎన్నో ఆభరణములతో కిరీటమగుట, కంఠాభరణ, యజ్ఞోపవీత, ఉదరబంధ, పూర్ణోరుక, కంకణ, పాదవలయములతో చిత్రింపబడినది. (చిత్ర. 15)

గణపతి :

శివాలయముగాని, విష్ణు ఆలయముగాని, మరేయితర ఆలయముగాని, లోపలి ప్రాకారమున గణపతి విగ్రహమునకు గూడు కలిగియుండును.

గణపతి తనపేరు సార్థకమగునట్లు విఘ్నరాజై, విఘ్నములు కల్పించుటకు, నివారించుటకు కూడా సమర్థుడై సిద్ధగణపతిగా పేర్కొనబడును. శివపురాణముననుస_

రించి,గణపతి పార్వతీదేవికి ద్వారపాలకుడు మత్స్యపురాణములో గణపతి హస్తిముఖుడుగా వర్ణింపబడెను. శాస్త్రములలో ఇతనినిన్నో రూపములు చెప్పబడినవి. మూర్తిశిల్పములలో గణపతి, స్థానక, ఆసీన, నృత్త, యానక, దేవీసహిత గణపతిగా కనిపించుచుండును4

ఈ ఆలయములో, దక్షిణాపథపు నైఋతికోణమున గణపతి విగ్రహమున్నది. (చిత్ర. 13) మూర్తి పద్మపీఠముపై నున్నట్లు కల్పింపబడినది. కుడికాలు మడచినట్లుండి పీఠముపై నానుకొనియున్నది, ఎడమకాలు క్రిందికి సాచినట్లుండి, పొట్టనానుకొనినట్లు చూపబడినది. మీది కుడి, ఎడమ చేతులలో పరశు, పాశములను, క్రింది ఎడమ చేతులలో, స్వదంత, మోదకములున్నవి. కిరీటమకుట, వివిధహార, కేయూర, విచిత్రార్ధోరుక, కంకణ, పాదకటకములతో మూర్తి శోభాయమానముగా మలచబడినది యజ్ఞోపవీతము ముత్యాలతో కూర్చినట్లున్నది. ఉదరబంధమందముగా కూర్పబడినది. శుండాగ్రభాగము మోదకము నంటుచున్నది.

కుమారస్వామి :

కుమారస్వామి దక్షిణభారతమునగల విశిష్టదేవత. రామాయణము బాలకాండలో కుమారుడు లేక కార్తికేయుని జన్మవృత్తాంతము వర్ణింపబడినది. మహాభారత వనపర్వము నందు కూడా ఇతని జన్మకథ వివరింపబడినది. ఇతడు దేవసేనాధిపతి. వల్లీదేవసేన నితని దేవేరులు,

కుమార విగ్రహము పలువిధములుగా నిర్మింపబడుచుండును. ఇవి స్థానకాశీన మూర్తి భంగిమలు, ఇతడారుముఖములు కలిగినట్లు గాను, ఒకేముఖమున్నట్లు గాని నిర్మింపబడును, కొన్నిచోట్ల రెండు చేతులతోను, కొన్నిచోట్ల నాల్గు లేదా పన్నెండు చేతులతోను చిత్రించబడును. ఒకప్పుడీమూర్తి శక్తి (వేల్) సహితుడుగా మలచబడును. కొన్నిచోట్ల బాలుడుగా, నవోపనీతుడుగా చూపబడును. మరికొన్నిచోట్ల సుందర యువ మూర్తిగా కన్పించును. ఒకప్పుడు మయూర వాహనముపై పద్మాసనమున నుండును. కూర్చునియున్నట్లు నిర్మించినచో ఈ మూర్తికి నాల్గుచేతులుండవలెనని,మయూరధిష్టుడై

నపుడు ఆరు ఎనిమిది లేదా పన్నెండు చేతులుండవలెనని చెప్పబడినది. ధ్రువ బేరమునకు ఆసీన భంగిమయు, భోగబేరమునకు స్థానిక భంగిమయు విధేయముగా చూపుదురు. ధ్యాన బేరమును వాహనముపై కల్పింతురు. రెండు చేతులు గల విగ్రహము సాత్వికమనియు నాల్గు చేతులు కలది రాజసికమనియు, అంతకెక్కువ చేతులున్నది. తామసికమనియు చెప్పుదురు5.

ఈ ఆలయములో కుమార విగ్రహములు రెండున్నవి. ఇవి ఆసీన మూర్తులు. ఒకటి దేవీ సహితము, వేరొకటి ఏకైకమూర్తి ఈ మూర్తులన్నియు ఆలయపు ప్రదక్షిణాపథమున పశ్చిమభాగ మందున్నవి. (చిత్ర 14, 19.) రెండుమూర్తులును పీఠాసనములో మయూరాధిష్టితములై యున్నవి. విగ్రహము ఎడమ కాలుమడచి వాహనము నాను కొని నట్లును, కుడికాలు క్రిందికి సాచినట్లును నిర్మింపబడినది

దేవీరహితుడైన కుమారమూర్తి : (చిత్ర. 14)

ఈ మూర్తి ఆరు ముఖములు కలినది. ముందు వెనుకలకు మూడేసి ముఖములు మలచబడినవి. చేతులు పన్నెండుండి, మీది కుడిచేతులలో వజ్ర, బాణ, ఖడ్గ చక్రములతో బాటు వేరొక ఆయుదమేదో ఉండగా, మీది ఎడమచేతులలో త్రిశూల, ధనుః, శక్తి, కుక్కుట, పాశాయుధములున్నవి. మూర్తి చక్రకుండల గ్రైవేయక, చెన్నవీర, ఉదరబంద, మౌక్తిక కటిసూత్రములతో అలంకరింపబడినట్లు చెక్కబడినది. మయూర వాహనము తనముక్కున నొక సర్పమును గ్రహించినట్లు చూపబడినది. ఈ శిల్పము సుందరమైన సింహలలాటతోరణముతో నున్నది. ఈ తోరణము మణిహార శోభితమై యొప్పుచున్నది.

దేవీసహిత కుమారమూర్తి :

వాయువ్య కోణమునందు యిదే ప్రదక్షిణాపథములో అత్యంత సుందరమైన

దేవీ సహిత కుమారమూర్తి ప్రతిష్ఠింపబడినది (చిత్ర. 19), దేవీ మూర్తులను విడిచి నచో మిగిలిన విషయములలో యీ మూర్తి, పైన వర్ణించిన కుమారమూర్తినే పోలి యున్నది.

ఇచ్చట కుమారుని ఇరు పార్శ్వములందును భార్యలున్నారు. వీరిలో కుడిప్రక నున్నది మహావల్లిమూర్తి. ఇది స్థానక ముద్రలో కుడికాలు నేలపై ధృఢముగా మో ఎడమకాలు కొంచెము వంచి నిల్చినట్లున్నది. ఎడమచేతనొక కమలము ధరించి, క చేయి క్రిందికి సాచినట్లు మలచబడినది. ఎడమప్రక్కనున్న మూర్తి దేవసేనది. ఇదికూ నిల్చినట్లున్నది. ఎడమకాలు నేలపై దృఢముగా నిల్పి కుడికాలుకొంచెము వంచినట్ల న్నది. ఈ మూర్తి కుడిచేతిలో నీలోత్పలము ధరించి, ఎడమచేతిని లోలహస్తముద్ర సాచినట్లున్నది. ఈ శిల్పము కుమారతంత్రములో చెప్పిన దానికనుగుణముగానున్న

సప్తమాతృకలు :

సప్తమాతృకల పుట్టుపూర్వోత్తరములు బహువిధములుగా వినిపించును. వర పురాణములో చెప్పినదానిని బట్టి వీరు శివుడు అంధకాసురునితో పోరాడినపుడు వీరుద యించిరి. ఆరక్కసుని రక్తబిందువులు భూమిపై పడినతోడనే అతనికంటే భీకర మైన రక్కసులుదయించుచుండిరి. అట్లు పుట్టిన వేలాది అంధకాసురులను శివు త్రిశూలముతో పొడిచినపుడెల్ల తిరిగి వేలాది రక్కసులు పుట్టుచుండిరి. విష్ణువు చక్రాయుధముచే క్రొత్తగా పుట్టినవారిని సంహరించు చుండెను. భూమిపై పడిన ర బిందువులను నాకివేయుటకై శివుడు తననోటి నుండి అగ్నిజ్వాలను వూసెను. ఆజ్వాల యోగీశ్వరి అనబడినది. ఇంద్రాది దేవతలుకూడా తమ తమ శక్తులను పంపి ఆ ర రక్తమును గ్రహింపజేసిరి. బ్రహ్మాణి, మహేశ్వరి, కుమారి, వైష్ణవి, వరాహి, ఇంద్ర చాముండ అను పేర ఆయాదేవతల శక్తులుదయించి వారి వారి దేవతలైన బ్రహ మహేశ, కుమార, విష్ణు, వరాహ, దేవేంద్ర, యముల ఆయుధముల ధరించి ఆలంకరణములు ధ్వజములుపూని వచ్చిరి. ఇట్లు వచ్చిన, వారే యీ సప్తమాతృక

వరాహపురాణములో వీరిని ఎనమండుగురుగా వర్ణించుచూ యోగీశ్వరిని కలి
చెప్పబడినది. కాని తదితర పురాణములలో వీరు ఏడుగురుగానే పేర్కొనబడిరి.

ఈ సప్తమాతృకలు అంధకాసురుని రక్తబిందువులను హరించుటతో అత
అసురమాయలన్నీ నశించిపోయినవి. శివుడాతని సంహరించెను. కాని ఆ కరుణామయు
తనికి మోక్షమిచ్చెను.

సుప్రభేదగామములో వీరు నిర్రీతపదార్థము బ్రహ్మచే సృష్టింపబడినట్లు చెప్పబ
నది. ఆగమముల ననుసరించి వీరిరూపములు ఆయాపురుషదైవముల పోలిక నుండున
అనగా బ్రహ్మి బ్రహ్మవలె, మహేశ్వరి మహేశ్వరునివలె, వైష్ణవి విష్ణువువలె నుండున
వరాహి క్రోధముఖియై పొట్టిగానుండి హలాయుధము ధరించును. ఇంద్రాణి ఇంద్ర
వలెనుండును. కాని చాముండి భయంకారకృతి కలిగి, నల్లగా జుట్టువిరయ బోసుకొ
నాల్గుచేతులు వహించి త్రిశూల, కపాలములు ధరించి నట్లుండును. అందరూ మాతృ
కలును వరదాభయముద్రాంకితులైయుండి, వారి వారి పురుషదేవతల ఆయుధము
ధరించి పద్మాసనాసీనులైనట్లు రూపింపబడుదురు.

ప్రదక్షిణా పథమునందు పడమటి భాగమున నొకే శిలఫలకమున ఈ మూర్తు
ఈ ఆలయమునందు నిర్మింపబడినవి.(చిత్ర. 20.) అందరును పీఠాసీనులైనట్లు కల్పిం
బడిరి. ఎడమకాలు క్రిందకు సాచి కుడికాలు మడిచి పీఠముపై నుంచినట్లు మలచబడి
వీరి ఊర్ధ్వహస్తములలో ఆయుధములుండగా అధోహస్తములు ఒకటి, కొకటి చేర్చి
నట్లున్నవి. వీరు కిరీటహార, కుండల, పూర్ణోరుక పాదవలయములు ధరించిన
చెక్కబడిరి. ఈ శిలాఫలకముపై నూనె ఎక్కువగా పూసినందున వీరిరూపముల
స్పుటముగా కనబడక పోవుటచే వివరములు తెలియకున్నవి.

సందర్భ గ్రంథములు

1. T. A. Gopinath Rao, Elements of Hindu Iconography. (Second edition, 1971), Vol. II, Part I, pp 273-291.
2. T. A. Gopinath Rao, Op Cit. Vol. II, Part-II, pp 501-512
3. T. A. Gopinath Rao, Op. Cit Vol. I, Part-I, pp. 73-115.
4. T. A. Gopinath Rao, Op. Cit. Vol. I, Part-I. pp. 35-67.
5. T. A. Gopinath Rao, Op. Cit. Vol. II, Part-II pp. 415-451
6. T. A. Gopinath Rao, Op. Cit. Vol I, Part-II, pp, 379-383

ఉపసంహారము

పరాశరేశ్వరుడు వెలయుటచే నొకప్పుడు పరాశరేశ్వరమని పిలువబడిన యోగి మల్లవర గ్రామము ప్రసిద్ధవైష్ణవక్షేత్రములైన తిరుపతి–తిరుచానూరులకు సమీపమున నున్నది. ఇవి వైష్ణవక్షేత్రములైనను మతసహనముగలవనుటకు వీటితోబాటుగానున్న కపిలేశ్వర పరాశరేశ్వరాది శివాలయములే సాక్ష్యము. పరాశరేశ్వరాలయమున్న గ్రామము పరాశరేశ్వరము. ఇక్కడనున్న యోగివిగ్రహమును పాశుపతార్థము కోసం తపస్సు చెయుచున్న అర్జునివి మూర్తిగా చెప్పుదురు. అస్త్ర ప్రధానమునకు ముందు అతనికి మల్లవేషమున వచ్చిన శివునితో జరిగిన పోరాటమును బట్టి, ఈ చోటు యోగిమల్లవర మని పేరు పొందినట్లు చెప్పుదురు. స్థానిక గాధలనను సరించి పరాశరేశ్వరదేవుని పేరి టనే యీ గ్రామము పరాశరేశ్వరమను పేరొందినది. బహుశా ఈ పరాశరేశ్వరగాధ చోళకాలానంతరము కల్పితము కావచ్చును. ఏది యెట్లున్నను ఈ దేవాలయమును గూర్చిన పూర్వగాధలు పైన వర్ణించినట్లు ఇంకనూ నిల్చియున్నది.

వాస్తుశిల్ప సాక్ష్యాధారములనను సరించి చూచినచో ఈ దేవాలయమునకు చోళ రాజుల సహాయ ప్రాపకము లందినట్లు తెలియును. ఇచ్చట శాసనములలో అతి ప్రాచీన మైనది. చోళరాజరాజ ప్రథముని 23వ రాజ్యవర్షమునకు (క్రీ॥శ 1008–9) చెంది, అప్ప టికే అనగా 11 వ శతాబ్దారంభ కాలము నాటికే యీ ఆలయము వెలసియున్నట్లు స్పష్ట పడుచున్నది. విచిత్రముగా ఆలయములో 11 శాసనములు మాత్రమే లభించుచున్నవి. అన్నింటి కంటే ఆఖరున వెలసిన శాసనము చోళరాజరాజ తృతీయుని 14 వ రాజ్య వర్షమునకు చెందినది. ఇది చోళకాలమున నీ ఆలయమునకున్న ప్రసిద్ధిని తెలుపుచున్నది అయినను వాస్తువిశేషములతో బాటు రెండు విశిష్ఠ శాసనములు మిక్కిలిముఖ్యమైనవి.

యోగిమల్లవరపు శాసనములలో అన్నింటి కన్నా ప్రాచీనమైనది పరాశరేశ్వరాల యమునకు రాజ రాజ చోళప్రథముని సేనాని యొకడిచ్చిన సువర్ణదానమును గూర్చి తెలుపుచున్నది. దానమిచ్చిన బంగారము దన్మకట్టలెక్కల్ చే తూచబడినట్లు చెప్పబడినది.

కొన్ని శాసనములను బట్టి చోళరాజుల కాలమున నీయోగిమల్లవరము తిరుచానూరులో భాగమై యుండినట్లున్నది. ఇది తిరుచానూరును తిరుచ్చుగనూరుగా పేర్కొన్నది. ఈ ఆలయపులోకప్రీతి, ప్రసిద్ధి అను విషయములు వేరొక శాసనములో దీనికిచ్చిన 128 గోవులను గూర్చి చెప్పిన దాని వలన స్పష్టమగుచున్నది. ఇవి ఆలయములో నాలుగు నిత్య దీపములుంచి తిరుచ్చుగనూరు తిప్పళాదీశ్వరము డైయన్ మహాదేవుని సేవకై అర్పింపబడినది. మరియొక శాసనము ఆలయ కార్యకర్తలైన దేవ కన్మగల్ అని వారిని గూర్చిచెప్పుచున్నది, ఒక శాసనము రాజ రాజ తృతీయుని 9వ రాజ్యవర్షమునకు (క్రీ. శ 1224-25) చెందినది. ఇంకనూ విశిష్టమైనది. ఇందులో ఒకప్పుడెప్పుడో దేవాలయమునకీయదగిన భోగవస్తుసముదాయమున కవసరమైన దాన మిచ్చి కట్టడి చేసెను. ఇది రాజరాజ ప్రథముని 23వ రాజ్యవర్షమున (క్రీ శ॥ 1008_09), 80వ దినమున జరిగిన దాన వ్యవహారము కాని దాత అభీష్టమునకు తగినట్లుగా ఈ దాన నిర్వాహణము జరుగలేదు. రాజు దీనిని విచారించి అధికారులైన సభ వారిని మొదట గ్రహించిన 26$\frac{1}{4}$ కలంజుల బంగారమును ఆలయకోశాగారమునకు చెల్లించవలసినదిగా ఆజ్ఞాపించెను. ఇట్లీ శాసనము ఆ నాడు దేవాలయ వ్యవస్థలో రాజులెట్టి శ్రద్ధవహించెడి వారో తెలుపు చున్నది.

రాజరాజ తృతీయుని కాలపు శాసనమన్నిటి కన్నా వెనుక వెలసినది. ఇందులో దేవుని తిరుమాసి తిరునాళ్ళ ఉత్సవము జరిపించుటకుగాను, ద్రవ్యరూపముననూ, వస్తురూపముననూ వసూలగుచుండిన కొన్ని సుంకములు మాపుచేసి యీయబడినవి.

శిల్పవాస్తువుల దృష్ట్యా యీ ఆలయము చోళరాజుల మధ్యకాలపు దేవాలయ-ముల తీరులో వెలసినది. ఇది ఒకేసారి నిర్మింపబడినట్లున్నది. శాసనసాక్షమిందుకు విరుద్ధముగాలేదు.

ఆలయమునకు రెండు ప్రాకారములున్నవి. మొదటిదానిలో గర్భాలయ, అంత రాళ, ముఖమండపములును, దేవీమందిరమునున్నవి. గర్భాలయమున తిప్పలాదీశ్వర

---

* కలంజు 12 పణములకు సమానము, తులములో 1/8 వంతు.

ముడైయన్ మహాదేవుడని వ్యవహరింపబడిన పరాశరేశ్వరుని లింగమూర్తి యున్నది. గర్భాలయోపరిభాగమున అడ్డకోణాకృతి గల ఏకతల వేసర విమానము నిర్మింపబడినది. గర్భాలయపు దేవకోష్ఠములలో దక్షిణమున దక్షిణామూర్తి, ఉత్తరమున బ్రహ్మ, పశ్చిమమున విష్ణుమూర్తులు ఆగమశాస్త్రానుగుణముగా నిల్పబడినవి. ముఖమండపము నలువంకలా మూయబడి, దక్షిణమున ప్రవేశద్వారము కల్గియున్నది. గర్భాలయమును చుట్టివచ్చు ప్రదక్షిణాపథమున్నది. ఈ ప్రదక్షిణా పథమునందు గణపతి, కుమారస్వామి, దేవీసహిత కుమారమూర్తి, సప్తమాతృకా ఫలకము నిల్పబడినవి. ముఖమండపములో లింగమునకెదురుగా నందివిగ్రహమున్నది. కామాక్షిదేవి మందిరము ఉత్తరదిశగా సాలశిఖరోపేతమై, ఎత్తుతక్కువగా నిర్మింపబడినది.

రెండవ ప్రాకారము నూతనముగా నిర్మింపబడినది. దీనిలో విశేషాలంకరణాదులేవియు లేవు. కాని ఏకతల వేసర విమాన సహితమైన చిన్న నందిమండపమొకటి నిల్చియున్నది. ఇది చోళశైలిలో నుండి, యిటీవలనే జీర్ణోద్ధారమందినది.

పరాశరేశ్వరాలయములోని విగ్రహశిల్పములలో దక్షిణామూర్తి చక్కనిది. ఇది గర్భాలయపు దక్షిణ కుడ్యమున నున్నది. ఈ యోగమూర్తి వీరాసనముపై నుండి అపస్మారపురుషుని (అజ్ఞాన ప్రతీక) కాలితో అణచుచున్నట్లున్నది. దేవీ సహిత కుమారమూర్తి కుమారతంత్రములో వర్ణించినతీరులో నిర్మింప బడినది. విగ్రహములన్నీ సుందరముగా మలచబడినవి.

పైన వర్ణించిన దానిని బట్టి, సంక్షిప్తముగా నైననూ ఈ ఆలయపు వాస్తు శిల్పకళా విశేషములు తెలియుచున్నవి. ఒకప్పుడీఆలయము పెద్దగా నుండి, అనేక మండపములతో నుండినదేయో అనిపించును. కాలము మానవాలసత, అను వాటిమూలమున ఆలయములో కొంతభాగము శిలమైనదనిపించును. కేవలము 11 మాత్రమే శాసనము లభించుట కూడా విచిత్రమే; అనగా మరికొన్ని శాసనములు శాశ్వతముగా నష్టమైనదనిపించును. అయిననూ, ఉన్నంతలో ఈ దేవాలయము ప్రత్యేకముగా గణింపదగినది.

శాసనముల తిధివారి పట్టి

వ. సంఖ్య	రాజు	రాజ్యవర్ష సం॥	తిధి (క్రీ.శ.)	దేని కొరకు	ఆధార గ్రంధము
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1.	రాజరాజప్రథముడు	23వ	క్రీ.శ. 1008	పరాశరేశ్వరాలయమునకు ఇచ్చిన సువర్ణదానము వర్ణింపబడినది.	S.I.I. Vol. X VIINo. 300
2.	వీరరాజేంద్ర	7వ	క్రీ. శ. 1063_64	ఈ రాజుచే కొన్ని అన్నదానములు ఇవ్వబడినట్లు వర్ణింపబడినది.	అదే, సంఖ్య 301
3.	కులోత్తుంగ ప్రథముడు	24వ	క్రీ. శ. 1093_94	ఆలయములో నాలుగు నిత్యదీపము లుంచుటకై 128 గోవులను దానమిచ్చినట్లు వ్రాయబడినది.	అదే, సంఖ్య 293
4.	కులోత్తుంగ ప్రథముడు	36వ	క్రీ. శ. 1105_06	మున్నెపూండి అను శివపాదశేఖర నల్లూరు గ్రామమును దేవదాన గ్రామముగా రాజుచే దేవునికి ఇవ్వబడినది.	అదే, సంఖ్య 298

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
5.	కులోత్తుంగ ప్రథముడు	41వ	క్రీ. శ. 1110–11	ఈ శాసనములో తిరుచ్చుగనూరుకు చెందిన తిప్పలాదీశ్వర ముడైయార్ దేవకార్యకర్తలు పంచవాణీసుర ముడైయార్ మహాదేవరకు కొంతభూమిని విక్రయించినట్లు తెలుపబడినది.	S. I. I. Vol. X VII, 92
6.	విక్రమచోళ	15వ	క్రీ. శ. 1132-33	తిప్పలాదీశ్వర ముడైయార్ దేవుని కైంకర్యములకు తిరువీధిసేవకు కొంతభూమిని దానమిచ్చినట్లు వ్రాయబడినది.	అదే, సంఖ్య 295
7.	తృతీయకులోత్తుంగుడు	3వ	క్రీ. శ. 1180–81	తిప్పలాదీశర్వ ముడైయార్ మహాదేవరకు రెండు నిత్యదీపములుంచుటకై దేవదాన గ్రామమైన మున్నెపూండిని సర్వకర విముక్తము గావించినట్లు వ్రాయబడినది, ఇంకనూ దీనిలో వీరనరసింగ దేవునికి, ఉరట్టి కొడవరాయలతో జరిగిన పోరాటము పేర్కొనబడినది.	అదే, సంఖ్య 294

8.	మూడవరాజరాజు	6వ	క్రీ. శ. 1221_22	ఉడైయార్ కుమారుడైన పొక్కన్ లోదా పాండియదరియార్ అమ నతడు తన మేనల్లుడు నారాయణ పిళ్ళై యశోలాభమునకుగాను కడమ్మై, ఆయం, పోర్కడమ్మై, పడికావల్, వెట్టి సరిక్కై, కోలావరి అను సుంకములను మాపు చేసి భూదానమిచ్చినట్లు వ్రాయబడినది.	అదే, సంఖ్య 299
9.	మూడవరాజరాజు	9వ	క్రీ. శ. 1224_25	సాలుక్కి వీరనరశింగదేవ యాదవరాయలచే జరిగిన ఒక విచారణ గూర్చి పేర్కొనబడినది	అదే, సంఖ్య 297
10.	మూడవరాజరాజు	9వ	క్రీ. శ. 1224_25	తిప్పలాదీశ్వర ముడైయ నయనార్ దేవునికి వివిధ సేవల నిమిత్తము ఒసంగబడిన 26 1/4 కలంజుల బంగారము గూర్చి వ్రాయబడినది	అదే, సంఖ్య 296
11.	"	"	"	మున్నైపూండి గ్రామములో వసూలు చేయబడుచున్న ధాన్య, సుంకములు రెండునూ తిరుమాసి తిరునాళ్ళ తిరువీధి ఉత్సవము కొరకు పొక్కన్ అను పాండియదరియార్ వలన వీరనరసింగదేవ పిళ్ళైయార్ యశోలాభమునకై మాపుచేసినట్లు వ్రాయబడినది	

ఆలయము ప్లాను వివరణ

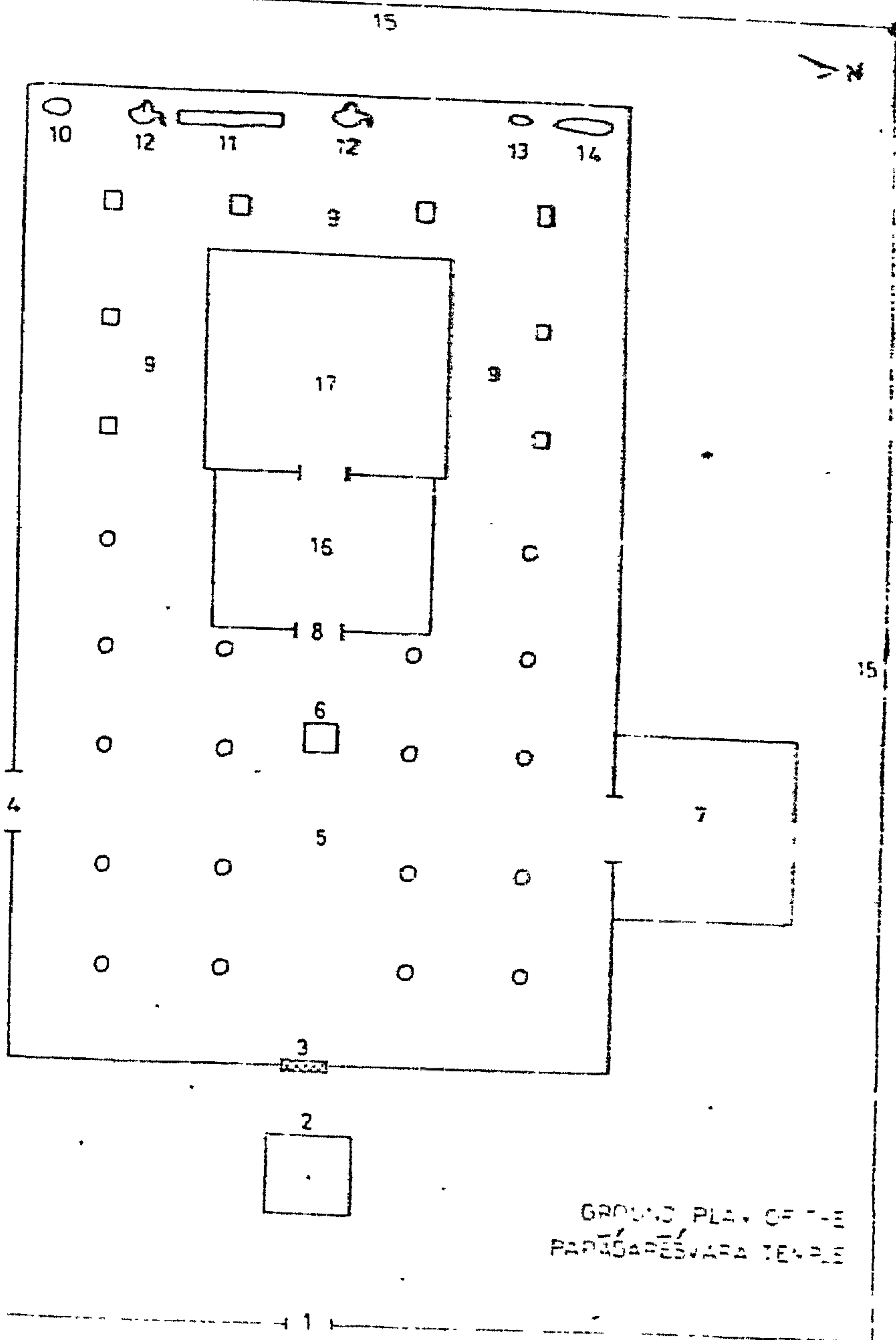
1. రెండవ ఆవరణ ప్రవేశద్వారి
2. నంది మండపము—రెండవ ఆవరణము
3. ప్రదక్షిణా పథమునకు, గర్భాలయాంతరాళములకు పైన వెలుతురు మార్గము
4. మొదటి ఆవరణ ప్రవేశ మార్గము
5. ముఖమండపము
6. నంది—ముఖమండపము
7. దేవి మందిరము
8. అంతరాళ ప్రవేశ మార్గము
9. ప్రదక్షిణా పథము
10. గణపతి—ప్రదక్షిణాపథము
11. సప్తమాతృకల ఫలకము—ప్రదక్షిణాపథము
12. శివలింగములు—ప్రదక్షిణాపథము
13. కుమార—ప్రదక్షిణాపథము
14. దేవీ సహిత కుమారమూర్తి—ప్రదక్షిణాపథము
15. రెండవ ప్రాకారపు గోడ
16. అంతరాళము—ప్రధాన ఆలయ మందిరము
17. గర్భగృహము (మూలవిరాట్టు)

ఆలయము ప్లాను వివరణ

1. రెండవ ఆవరణ ప్రవేశదారి
2. నంది మండపము—రెండవ ఆవరణము
3. ప్రదక్షిణా పథమునకు, గర్భాలయాంతరాళములకు పైన వెలుతురు మార్గము
4. మొదటి ఆవరణ ప్రవేశ మార్గము
5. ముఖమండపము
6. నంది—ముఖమండపము
7. దేవి మందిరము
8. అంతరాళ ప్రవేశ మార్గము
9. ప్రదక్షిణా పథము
10. గణపతి—ప్రదక్షిణాపథము
11. సప్తమాతృకల ఫలకము—ప్రదక్షిణాపథము
12. శివలింగములు—ప్రదక్షిణాపథము
13. కుమార—ప్రదక్షిణాపథము
14. దేవీ సహిత కుమారమూర్తి—ప్రదక్షిణాపథము
15. రెండవ ప్రాకారపు గోడ
16. అంతరాళము—ప్రధాన ఆలయ మందిరము
17. గర్భగృహము (మూలవిరాట్టు)

GROUND PLAN OF THE
PAPĀŚAREŚVARA TEMPLE

ఉపయుక్త గ్రంథసూచిక

శాసనగ్రంథాలు :

Annual Reports on Indian Epigraphy. Epigraphica Indica
South Indian Inscriptions
Tirumala Tirupati Devasthanam Epigraphical Report, Madras 1930.
Tirumala Tirupati Devasthanam Inscriptions, Vol. I

ఇతరగ్రంథాలు :

Agarwala, V, S. ... Evolution of Hindu, Temples and other Essays, Varanași. 1965
Studies in India Art Varanasi: 1965

Balasubramanyam: S. R, ... Early Chola Temples Parantaka I to Rajaraja I (A. E, 907-985),

New Delhi,, 1975
Middle Chola
Temples

Benerjea, J. N. ... The Development
of Hindu Icnography
Calcutta, 1956

Brown, Percy ... Indian Architecture (Buddhist
and Hindu), Bombay, 1971

Dubrevil ... Icnography of Southern India

Ganguly, O. C. ... Andhra Sculpture, Hyderabad
1973.
Indian Architecture, Bombay,
1954.

Gopinatha Rao, T. A. ... Elements of Hindu, Icnograph,
2 Vol., Varanasi, 1975,

Krishnaswami Aiyangar. S. . A History of Tirupati, Madras
1940.

Nilakanta Sastri, K. A. ... The Colas, Madras, 195.

Rajendra Prasad. B. ... Art of south India-Andhra
Pradesh, P. 181.

Ramachandra Muithy S. S. ... A study of Telugu Place Names New Delhi, 1985.

Rama Rao. M. ... Select Andhra Temples, Hyderabad, 1970,

... Saivate Deities of Andhra Desa, Tirupati, 1960.

Ramesan, K, ... Chittoor District Gazetters, Kurnool, 1980.

Sampath, M. D. ... Chittoor Through the Ages, Delhi, 1980.

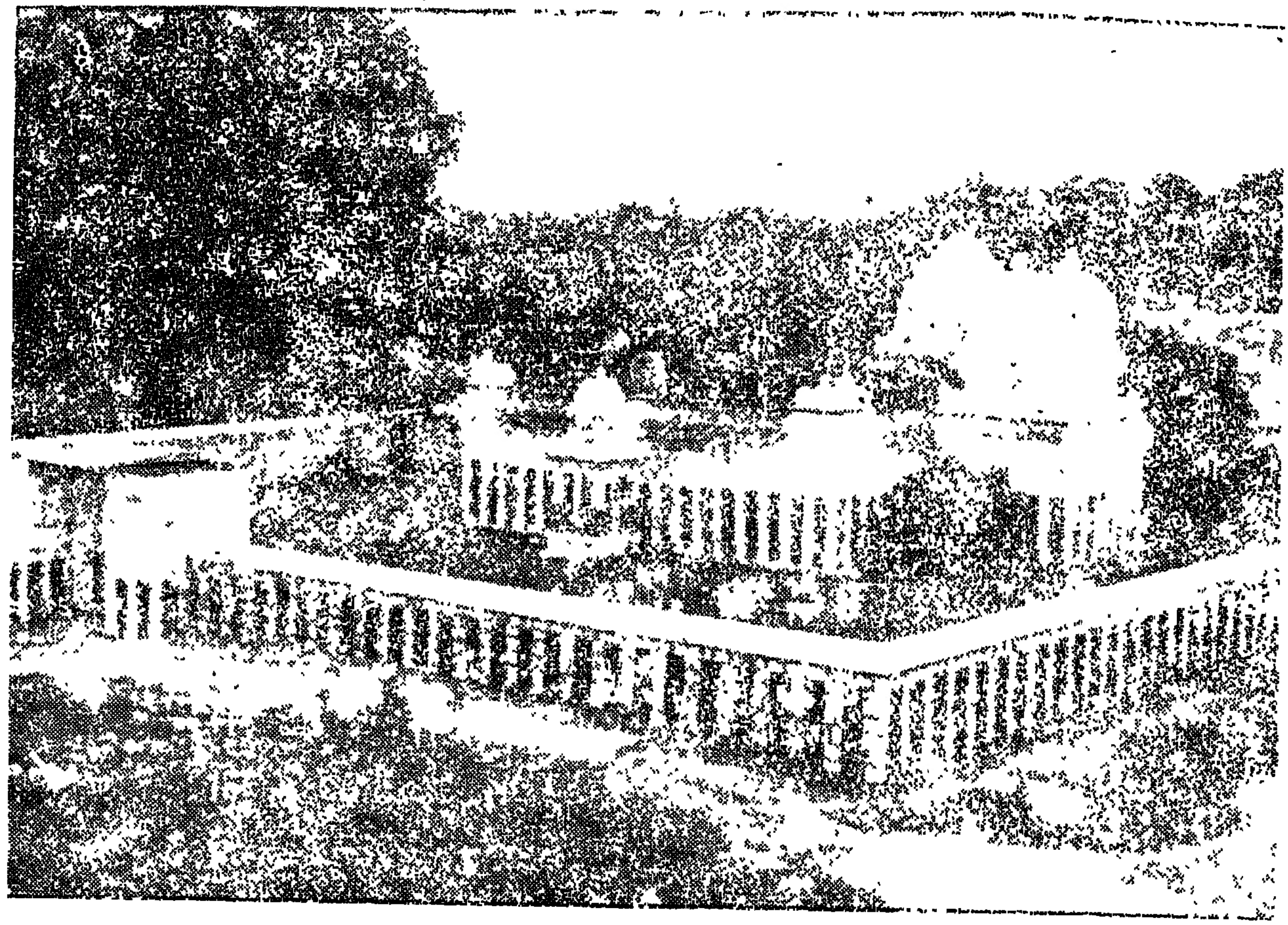
Sircar, D. C. ... Indian Epigraphical Glossary' Delhi, 1965,

Sivaramamurthi, C. ... The Chola Temples, New Delhi 1960.

... Indian Te.nple Sculptures, New Delhi, 1961.

Soundara Rajan, K. V. ... Architecture of Early Hindu Temples of Andhra Pradesh . Hyderabad, 1965

Viraraghavacharya, T. K. T ... History of Tirupat, Tirupati 1977

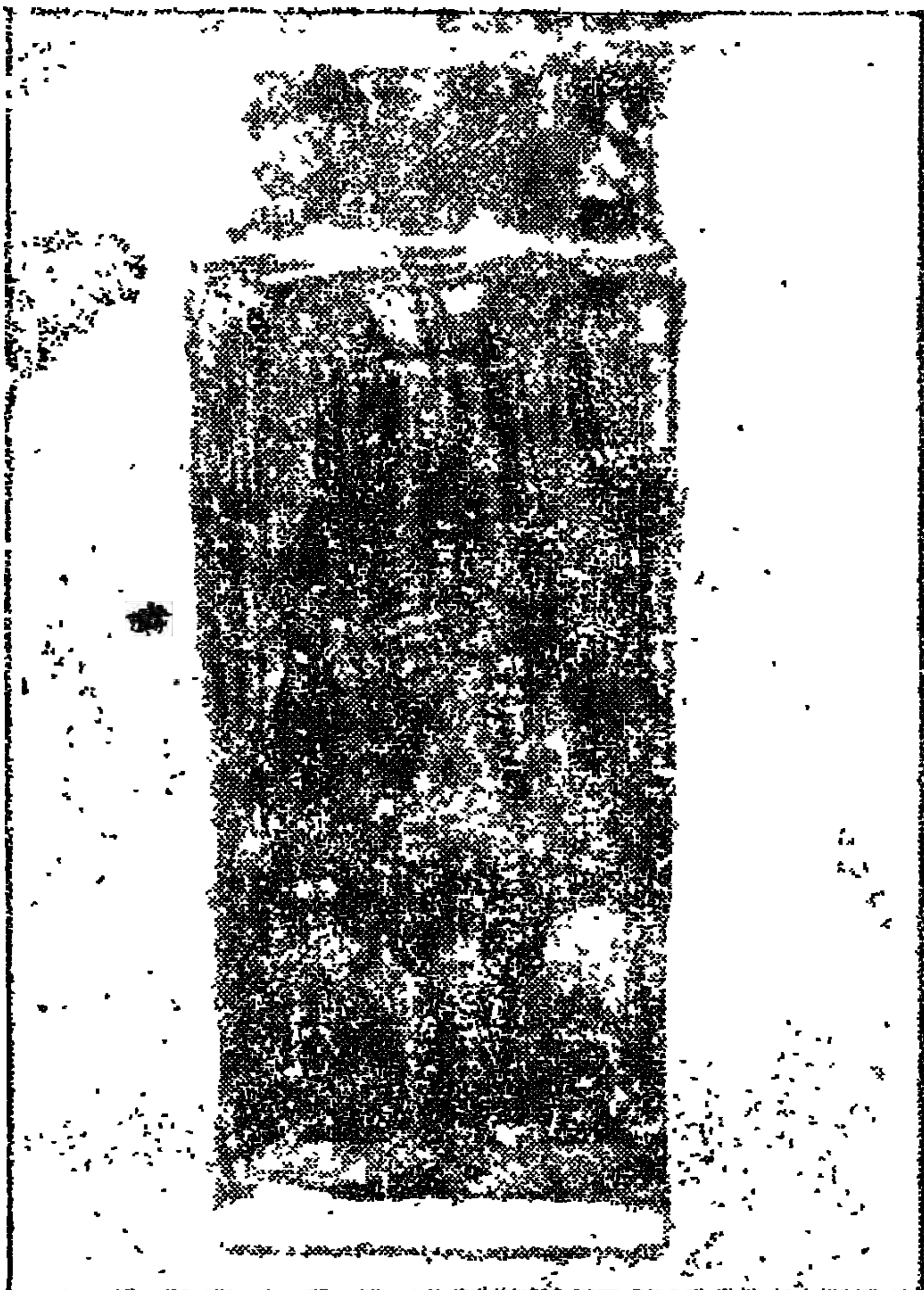
పరాశరేశ్వరాలయమునయొక్క
సంక్షిప్తనమూనా

గర్భాకారపు ప్రతిమానికేతనములలో
ఉత్తర [redacted]దిశలో నున్న [redacted] [illegible]

గర్భాకారపు ప్రతిమానికేతనములలో
దక్షిణదిశగానున్న దక్షిణామూర్తి

గర్భాకారపు ప్రతిమానికేతనములలో
పడమ[illegible]దిశగానున్న [illegible] విష్ణుర్తి

దేవీసహిత కుమారమూర్తి
దక్షిణాపథము

